

Merellisen Helsingin kehittäminen matkailullisessa mielessä – Benchmarking-tutkimus

Anne Colman

Opinnäytetyö

Matkailun liikkeenjohdon koulutus-
ohjelma

2013

Matkailun liikkeenjohdon koulutusohjelma

<p>Tekijä tai tekijät Anne Colman</p>	<p>Ryhmä tai aloitusvuosi 2008</p>
<p>Opinnäytetyön nimi Merellisen Helsingin kehittäminen matkailullisessa mielessä – Benchmarking-tutkimus</p>	<p>Sivu- ja liitesivumäärä 62</p>
<p>Ohjaaja tai ohjaajat Leena Grönroos</p>	
<p>Yksi Helsingin matkailun pääteemoista on merellisyys. Helsingin merellisyys tarjoaa loputtoman määrän mahdollisuuksia niin kesällä kuin talvellakin. Helsingin matkailutoimiston pääkohderyhmiä ovat perheet, pariskunnat ja ystäväporukat, joille kaikille löytyy hyviä luonto-, liikunta- ja kulttuuriaiheisia merellisiä matkailupalveluja Helsingistä. Kuitenkin myös kaupungin merellisiä matkailupalveluja voitaisiin kehittää ja lisätä. Erityisesti talvikaudelle voisi hiljaisemman matkailusesongin takia suunnitella uusia sopivia merellisiä matkailutuotteita. Yksittäismatkailijoille voisi laatia heille sopivia merellisiä matkailutuotteita ja niiden markkinointi pitäisi olla tehokasta.</p> <p>Tässä opinnäytetyössä tutkitaan millaisia merellisiä luonto-, liikunta- ja kulttuuriaiheisia matkailupalveluja on kolmessa Helsingille otetussa vertailukohteessa ja voisiko joitain niistä hyödyntää Helsinkiin. Vertailukohteina ovat Tukholman saaristo, Kroatian rannikko ja Itä-Saksan rannikolla sijaitseva Rügenin saari.</p> <p>Tutkimusongelma oli selvittää, löytyykö Kroatian, Tukholman ja Rügenin merellisistä matkailupalveluista Helsingin saaristoon sovellettavia palveluja, tai voisiko niiden avulla kehittää jo Helsingissä olemassa olevia merellisiä matkailupalveluja. Tämän tutkimuksen lopputuloksen perusteella toimeksiantaja Helsingin kaupungin matkailu- ja kongressitoimisto voi päättää, kannattaako sen alkaa suunnitella ja kehittää uusia merellisiä matkailutuotteita, yhteistyössä matkailualan yritysten kanssa, Helsingille.</p> <p>Tuloksista selvisi, että kolmessa vertailukohteessa on erittäin paljon samoja merellisiä matkailupalveluja kuin Helsingissäkin nykypäivänä on. Helsinkiin voitaisiin jo olemassa olevien palvelujen lisäksi esimerkiksi suunnitella hylkysukellusretkiä, jotka ovat suosittuja Kroatian rannikolla. Merenalainen maailma tarjoaisi hyvät puitteet tähän. Tukholman saaristossa toteutettava talviristeily voisi olla hyvä Helsinkiin, ja lisätä kaupungin matkailun ympärivuotisuutta. Lapset voitaisiin ottaa paremmin huomioon esimerkiksi Helsingissä järjestettävillä purje- ja leijalautailukursseilla. Sitä löytyykö Helsingissä käviltä matkailijoilta kysyntää edellä mainituille tuotteille, pitäisi selvittää kävijätutkimusten avulla.</p>	
<p>Asiasanat merellisyys, sukellus, liikuntamatkailu, luontomatkailu, kulttuurimatkailu</p>	

Degree Programme in Tourism Management

<p>Author or authors Anne Colman</p>	<p>Group or year of entry 2008</p>
<p>The title of thesis Developing Helsinki's maritime tourism – Benchmark study</p>	<p>Number of pages and appendices 62</p>
<p>Supervisor or supervisors Leena Grönroos</p>	
<p>One of the main themes of Helsinki's tourism is proximity to the sea. It offers numerous opportunities both in the summer and in the winter. The main target groups of the Tourist Bureau of Helsinki are families, couples and group of friends. There are good maritime tourism services with nature, sports and cultural themes for all the main target groups in Helsinki. However, city's maritime tourism services could be developed and increased. In particular for the winter season because of the quieter season, there could be new suitable maritime tourism products designed. For individual travellers there could be maritime tourism products which are suitable for them, designed. Marketing of those products should be effective.</p> <p>This research investigates what kind of maritime tourism with nature, sports and cultural themes there are in three comparable targets for Helsinki and whether some of targets' services could be exploited in Helsinki. The reference targets are the Stockholm archipelago, Croatia's coast and Rügen's island which locates on the coast of eastern Germany.</p> <p>The research question was whether in the reference targets there are maritime tourism services which could be adapted to Helsinki's archipelago. There was also investigated whether with the help of those services people could develop already existing maritime tourism in Helsinki. Based on the outcome of this study Helsinki City Tourist and Convention Bureau can decide whether it's worth to start to design and develop new maritime tourism products in cooperation with companies, for Helsinki.</p> <p>There are many same kind of maritime tourism services in the three reference targets as there are also in Helsinki today. In addition to existing services of Helsinki there could be wreck diving trips designed. Undersea world would provide a good framework for this. The winter cruise carried out in Stockholm's archipelago could be great product in Helsinki and increase tourism in the city year-round. Children could be taken better account for example in wind- and kitesurfing courses in Helsinki. To find out whether there is demand for these activities among tourists visiting Helsinki, customer surveys should be conducted.</p>	
<p>Key words proximity to the sea, diving, sports tourism, nature-based tourism, cultural tourism</p>	

Sisällys

1	Johdanto	3
2	Mitä on merellinen matkailu?	4
2.1	Matkailupalvelu – matkailutuote	5
2.2	Luontomatkailu	6
2.3	Liikuntamatkailu	7
2.4	Kulttuurimatkailu	7
2.5	Iso-Britannian merenrantamatkailu	8
2.6	USA:n merenrantamatkakohteet ja niiden kehittyminen	10
2.7	Rannikot ja niiden tarjonta maailmalla	11
2.8	Uusi merenrantamatkailu	12
2.9	Merenrannan tulevaisuus.....	13
2.10	Keinotekoiset rannat.....	14
2.11	Rannikkomatkailun suuruus ja taloudellinen merkitys	15
3	Merellinen Helsinki tänä päivänä	16
3.1	Elävän historian löytäminen	16
3.2	Tämän päivän Suomenlinna.....	17
3.3	Etelä-Sataman lähellä sijaitsevien saarten tarjonta	18
3.4	Pihlajasaari.....	19
3.5	Seurasaaren matkailutarjonta	20
3.6	Korkeasaari.....	20
3.7	Laivamatkailu	20
3.8	Rantaelämä	22
4	Tutkimuksen kulku	23
4.1	Toimeksiantajan esittely.....	23
4.2	Tavoitteet ja tutkimusmenetelmän valinta	23
4.3	Tutkimuksen toteuttaminen.....	25
5	Tutkimuksen tulokset ja kehitysehdotukset toimeksiantajalle.....	27
5.1	Rügen – Saksan suurin saari.....	27
5.1.1	Rügenin tarjoamat luontomatkailupalvelut	28
5.1.2	Rügenin kulttuurimatkakohteet	29
5.1.3	Saaren merelliset liikuntapalvelut.....	30

5.2	Kroatian merellisestä matkailusta – Etelä-Dalmatia ja Dubrovnikin seutu.....	33
5.2.1	Dubrovnik – kulttuuri- ja luontomatkailua	33
5.2.2	Dalmatia.....	34
5.2.3	Lokrumin saari – kulttuuri- ja luontomatkailua	34
5.2.4	Elafiittisaaret.....	35
5.2.5	Mljet-saari	35
5.2.6	Cavtat-kaupunki.....	36
5.2.7	Split.....	36
5.2.8	Hvar-saari	37
5.2.9	Solta-saari.....	38
5.2.10	Kroatian merellisiä liikuntamatkailupalveluita	38
5.2.11	Kroatian rannikon merellisiä luontomatkailupalveluita.....	42
5.2.12	Kroatian merellisiä kulttuurimatkailukohteita.....	44
5.3	Merellinen Tukholma.....	45
5.3.1	Merelliset luontomatkailupalvelut Tukholmassa	46
5.3.2	Merelliset kulttuurimatkailukohteet Tukholmassa	49
5.3.3	Merelliset liikuntamatkailupalvelut Tukholmassa.....	51
6	Johtopäätökset, tutkimuksen luotettavuus ja opinnäytetyön prosessin kuvaus.....	52
6.1	Kehitysehdotukset toimeksiantaja Helsingin Kaupungin matkailu- ja kongressitoimistolle	52
6.2	Tutkimuksen validiteetti	54
6.3	Opinnäytetyön suunnittelun ja toteutuksen arviointi.....	55
	Lähteet.....	56

1 Johdanto

Merellinen matkailu, kuten merenrantamatkailu on jo useamman vuosisadan ajan vedonnut moniin matkailijoihin. Myös merellinen Helsinki houkuttaa matkailijoita osallistumaan palveluihinsa. Teen opinnäytetyöni toimeksiantona Helsingin kaupungin matkailu- ja kongressitoimistolle. Tutkin opinnäytetyössäni, millainen merellinen Helsinki on tällä hetkellä ja minkälaisia merellisiä matkailupalveluita sieltä tänä päivänä löytyy. Kartoitan työssäni benchmarking tutkimuksella millaisia merellisiä matkailupalveluita kolmessa vertailukohteessa, joista yhtenä on pakollisena Tukholman saaristo, on tarjolla. Olen ottanut vertailukohteikseni Tukholman saariston, Kroatian rannikon ja Itä-Saksan rannikolla olevan Rügenin saaren. Tutkin työssäni kolmen kohteeksi ottamani alueiden merellistä luonto- ja kulttuurimatkailua ja liikuntamatkailua.

Opinnäytetyöni alussa tietoperustassa käsittelen tämän päivän merellistä Helsinkiä ja sen tarjontaa. Käsittelen myös yleisesti merenrantakohteissa olevia eri matkailun muotoja ja sitä millaista vapaa-ajan lomaviettoa ja esimerkiksi liikunta- ja kulttuuripalveluja on tarjolla eri puolilla maailmaa. Käsittelen muun muassa merenrantakohteita USA:ssa, Yhdistyneissä Arabiemiraateissa, Englannissa ja Välimerellä.

Selvitän opinnäytetyössäni, miten yksittäiset matkailijat voivat kokea vertailukohteissani olevia merellisiä matkailupalveluja. Työn tavoitteena on kuvata, mitkä tutkimuksen kohteiden merellisistä kulttuuri-, liikunta- ja luontomatkailupalveluista, sopisivat Helsingin saaristoon ja minkä takia. Mietin myös voitaisiinko Helsingissä jo olemassa olevaa merellistä matkailupalvelua kehittää saatavan tutkimustiedon avulla.

Työn tarkoituksena on saada hyödyllistä tutkimustietoa Helsingin kaupungille, joka haluaa kehittää ja lisätä omia merellisiä matkailupalvelujaan. Helsingin kaupunki on esimerkiksi suunnitellut kehittävänsä Vasikkasaaren toimintaa, luovansa merellisiä matkailureittejä Seurasaaren, Suomenlinnan, Korkeasaaren ja Kauppatorin välille ja suunnitellut myös höyryaluslaivaristeilyjä rannalle, joka on Bulevardin telakka-alueen kohdalla Helsingissä. Työn lopussa, jossa esittelen tutkimustuloksia, käsittelen sitä, mitkä merelliset matkailupalvelut sopisivat Helsingin kaupungille ja miksi, niistä kolmesta vertailukohteesta, joita käsittelen työssäni.

2 Mitä on merellinen matkailu?

Merellinen matkailu pitää sisällään rannikkomatkailua ja matkailutuotteita. Rannikkomatkakohdeita mietittäessä monille tulee mieleen tyypillinen merenrantakohde – sellainen matkakohde, jolla on eniten suosittua vetovoimaa, millä tahansa rantaviivalla. Merenrantakohteen viehäytys perustuu usein auringon, hiekan ja meren yhdistelmään. Tämä yhdistelmä vetoaa edelleen suurimpaan osaan matkailijamarkkinoista, joko passiivisen rentoutumisen muotona – makaamalla aurinkotuolilla tai hiekalla ja katselemalla merta – tai kohteessa, jossa on aktiivisempaa ajanvietettä, mukaan lukien vesiuurheilun ja rantapelit. (Holloway & Humphreys 2012, 205–206.)

Rannikkomatkailu juontaa juurensa aina Rooman valtakunnan ajoilta asti, jolloin ensimmäisiä huviloita rakennettiin Apenniinien niemimaan eteläosassa. Tapahtumaa seuraavina vuosisatoina, ja erityisesti 1700-luvun puolivälistä eteenpäin, rannikkomatkailu liitettiin yleisesti meren ja auringon tarjoamiin terapeutisiin ominaisuuksiin. Aurinko, meri ja hiekka ovat muodostaneet merenrantamatkailun pääainekset tähän päivään asti. Nämä ainekset olivat tärkeitä etenkin 1900-luvun jälkipuoliskolla, jolloin massaturismi kehittyi. (Unep 2009, 10–11.)

Merenrantamatkailu perustuu ainutlaatuisen voimavarayhdistelmään, jonka muodostaa maan ja meren liitännä. Se tarjoaa erilaisia palveluja, kuten vettä, rantoja, maisemallista kauneutta, rikkaan maan ja meren biologista monimuotoisuutta, monipuolista kulttuuri- ja historiallista perintöä, terveellistä ruokaa ja hyvän infrastruktuurin. Merenrantamatkailu pitää sisällään erilaisia aktiviteetteja, jotka sijoittuvat sekä rannikkoalueille että rannikkovesille. Niihin sisältyy matkailun kehittämisen kasvumahdollisuuksia, joita ovat esimerkiksi hotellit, lomakohteet, toiset kodit ja ravintolat, sekä matkailua tukeva infrastruktuuri. Tällainen infrastruktuuri pitää sisällään satamia, venesatamia, kalastus- ja sukelluskauppoja sekä muita palveluita. (Unep 2009, 10–11.)

Rannikkomatkailu on vahvasti riippuvainen luonnonvaroista, kuten ilmastosta, maisemista ja ekosysteemeistä, kuin myös kulttuuritarjonnasta, johon kuuluvat esimerkiksi historiallinen ja kulttuurillinen perintö, taiteet ja käsityöt sekä perinteet. Rannikkomatkailu pitää sisällään toimintaa, jota voidaan toteuttaa vain tietyillä alueilla ja tietyissä

olosuhteissa. Matkailun kehitys rannikkoalueilla on sidoksissa fyysisten olosuhteiden lisäksi myös kohdeympäristön sosioekonomisiin piirteisiin. Näitä ovat paikallisyhteisöjen tarpeet, terveys- ja turvallisuusolosuhteet, poliittiset tekijät (mukaan lukien ennalta arvaamattomat kriisit) ja perinteiset matkailun hyväksikäyttömallit. Ympäristön olosuhteet, kuten arvaamattomat ilmasto-olosuhteet, leväkukinnot, tuulet ja lisäriskinä olevat metsäpalot, tsunamit, myrskyt ja tulvat, kuten myös monet muut vakiopiirteet tai odottamattomat tapahtumat, vaikuttavat matkailun kehittymiseen rannikkoalueilla. (Unep 2009, 10–11.)

Rannikkomatkailun muoto pysyy suosittuna. Vuonna 2008 lähes neljännes kotimaan matkoista Yhdistyneissä Kuningaskunnissa sisälsi rannalle menemistä, kun taas Australiassa enemmän kuin neljännes sukupolvista X (syntyneet 1964–77) ja Y (syntyneet 1978–94) sisältäneistä kotimaan matkailijoista vierailivat rannalla. Rannikkokohteet säilyvät mielenkiintoisina myös kansainvälisten matkailijoiden keskuudessa. Tosin kulttuurilliset ja urheilulliset vetovoimakohteet kuin itse ranta niinkään, voivat olla osa sitä, mikä aiheuttaa vetovoimaa näihin matkakohteisiin. (Holloway & Humphreys 2012, 206.)

Espanja koki 10 prosentin laskun vuonna 2009 ulkomailta saapuneiden vierailijoiden kohdalla. Tämä johtui osittain siitä, että aurinkoa, merta ja hiekkaa sisältävät pakettilotmat menettivät osan viehätysvoimastaan, kun musiikkifestivaalit, gastronomia ja perintökohteissa olevat vetovoimaiset nähtävyydet kasvattivat suosiotaan. (Holloway & Humphreys 2012, 206.)

2.1 Matkailupalvelu – matkailutuote

Matkailupalvelu on matkailualan yrityksen tuottama palvelu. Matkailutuotteen ja matkailupalvelun eroa on vaikeaa määritellä. Pohjalla on aina ajatus siitä, että asiakkaan käyttämä tai kuluttama matkailutuote on aina palvelu tai oikeammin sanottuna useamman palvelun muodostama kokonaisuus. Matkailutuotteeseen liittyy aineettoman palvelun lisäksi aina tuotteen konkreettisia ominaisuuksia. Matkailutuote on siis näiden yhdistelmä. Asiakas kokee matkailutuotteen laajana kokonaisuutena, joka alkaa matkan suunnittelusta, sisältää kaiken matkan aikana tapahtuneen ja koetun ja päättyy siihen,

kun matkailija palaa kotiin matkan päätyttyä. Yhdistelmää palveluista kutsutaan paketiksi, sillä asiakkaan ostama ja kuluttama matkailutuote on todellisuudessa usein paketti, johon sisältyy useampia matkailun eri elementtejä. (Verhelä & Lackman 2003, 15.)

Riippuen siitä, kenen näkökulmasta matkailutuotetta tarkastellaan, se voidaan käsittää eri tavalla. Asiakkaan kannalta matkailutuote on kokonaispaketti, ja tuottajan kannalta matkailutuote voi olla yksittäinen, asiakkaan ostaman kokonaispaketin osana oleva palvelu. Tällainen kokonaistuotetta osana oleva palvelu voi olla esimerkiksi kuljetus, majoitus, ruokailu tai ohjelmapalvelu. Matkailutuote voidaan nähdä palvelupakettina, jossa on aineellisia ja aineettomia osia, ja joka perustuu johonkin toimintaan kohteessa. Matkailun ohjelma- ja opaspalveluita tuottavan tai toteuttavan henkilön kannalta ei ole merkityksellistä, miten työn kohteena oleva palvelu määritellään. Matkailupalvelujen tuottajan on tärkeää pystyä toisaalta hahmottamaan asiakkaan kokema kokonaisuus, mutta toisaalta myös erottamaan kokonaisuudesta se osa, jonka toteutumisesta asiakkaan toiveiden ja tarpeiden mukaisesti hän on itse vastuussa. (Verhelä & Lackman 2003, 15,16.)

2.2 Luontomatkailu

Luonto matkailun toimintaympäristönä ja matkustusmotiivina on vanha, mutta luontomatkailu on kuitenkin kehittynyt paljon ja erityisesti maailman globalisoitumisen ja matkustamisen lisääntyessä/lisääntyessä luonnon merkitys matkailun elementtinä kasvaa koko ajan. Arvostus luontoon ympäristönä on kasvamassa. Luontomatkailulla tarkoitetaan matkustamista luontoon joko omatoimisesti tai matkanjärjestäjän ohjaamana, siten että olennaisena osana matkaa on lihasvoimiin tai luonnonvoimiin perustuva liikkuminen luonnossa. Luonnossa liikkuminen, luonnon vaikutus matkailijaan sekä kasvilaisuuden, eläinten ja luonnon olojen tarkkailu muodostavat matkailijan kokonaisvaltaisen elämyksen. Luontoon kohdistuvassa matkailussa luonto ja sen mahdollisuudet ovat tuotteen toimintaympäristönä. Tällöin matkaa eivät rajoita liikunnallisuus tai luonnon elämyksellisyys. Ainoa kriteeri on luontoon suuntautuneisuus. Tällaisessa matkailussa vaihtoehtoina voivat olla muun muassa laskettelu ja moottorikelkkailu. (Verhelä & Lackman 2003, 97–99.)

2.3 Liikuntamatkailu

Liikuntamatkailu kasvaa tasaiseen tahtiin. Yhden määritelmän mukaan liikuntamatkailu on matkailua, jossa ulkopaikkakuntalaiset hyödyntävät alueen liikuntapalveluja, ja matkan motiivina on osallistuminen liikunta-aktiviteetteihin tai –tapahtumiin tai tällaisten tapahtumien seuraaminen. Liikuntamatkailussa ei pääpaino kaikkien matkailijoiden kohdalla ole matkailijan omassa fyysisessä suorituksessa, vaan olennaista on se, että matkailupalvelujen kokonaisuus liittyy liikuntaan. Liikunta- ja terveysturmatkailu ovat kytköksissä toisiinsa. Aktiivisen liikuntamatkailun suosion kasvaminen johtuu ensisijaisesti ihmisten elämäntapojen ja arvomaailman muutoksista. Liikunnallisuuden, fyysisen kunnon ja itsensä hoitamisen merkitys ihmisten elämän osana on kasvanut. Liikkuminen on osa hyvinvointiajattelua. (Verhelä & Lackman 2003, 125–126.)

Liikuntamatkailulla on eri muotoja. Se voidaan jaotella aktiiviseen liikuntamatkailuun, passiiviseen liikuntamatkailuun ja nostalgiamatkailuun. Aktiivisessa liikuntamatkailussa matkailija itse osallistuu aktiivisesti liikuntaan harrastamalla lajia matkajärjestelyjensä osana. Matkalle lähdön motiivina voi olla pelkästään liikunta. Liikunta voi olla myös toissijaisena motiivina, jolloin matkalle lähdetään muusta syystä, mutta tilaisuuden tarjoutuessa osallistutaan liikunta-aktiviteetteihin tai harrastetaan liikuntaa muuten. Käsitellessäni opinnäytetyössäni vain aktiivisia liikuntamatkailutuotteita sisältäviä merellisiä matkailupalveluja. (Verhelä & Lackman 2003, 128–129.)

2.4 Kulttuurimatkailu

Vaikka kulttuuri on ollut matkailupalveluiden tuotannon osa niin kauan kuin matkailua vapaa-ajan aktiviteettina on ollut olemassa, on sen merkitys matkustusmotiivina nyt kasvamassa ja tunnustettu sekä Suomessa että muualla maailmassa. Euroopassa kiertomatkailu on rantalomien jälkeen noussut toiseksi suosituimmaksi tavaksi matkustaa. Kulttuurimatkailun määrittelyssä on järkevää lähteä liikkeelle siitä, mitkä ominaisuudet maan, alueen tai paikkakunnan kulttuuritarjonnassa houkuttelevat matkailijoita luokseen. (Verhelä & Lackman 2003, 161.)

Kulttuurin monialaisuus ja monimuotoisuus tarjoavat matkailupalvelujen kehittäjälle ehtymättömän määrän erilaisia aiheita ja teemoja, joiden ympärille matkailutuotetta voi kehittää. Kulttuurimatkailutuotteita on kehitetty joko elämäntapojen ja sosiaalisten aktiviteettien ympärille tai sitten varsinaisten esineiden, käsitöiden, taide-esineiden tms. ympärille. Matkailun edistämiskeskuksen mukaan kulttuurimatkailua on kaikki matkustus, jonka motivaationa on halu havainnoida matkakohteen kulttuurisia voimavaroja, oppia niistä tai osallistua niihin. Tällainen kulttuurivoimavara on mikä tahansa paikka, rakenne, ihmiskäden aikaansaannos tai tapahtuma, jonka kokemus lisää kävijän arvostusta isäntäalueen alkuperään, tapoihin, makuihin, tottumuksiin ja taitoihin. Kulttuurimatkailun palveluiksi voidaan lukea esimerkiksi korkeakulttuuri eli taide ja musiikki, tiede ja tekniikka, uskonto, arkkitehtuuri sekä historia. (Verhelä & Lackman 2003, 162.)

2.5 Iso-Britannian merenrantamatkailu

Monet Yhdistyneiden Kuningaskuntien merenrantakohde ovat uudistuneet ja kehittyneet 1800-luvun imagostaan, ja ovat nyt suunnattuja valikoimalle erilaisia markkinoita, jotka etsivät eri etuja. Merenrantakohde voi pitää nyt sisällään kaiken perinteisten työläisten paratiisista kylään, joka on keskitetty satamaan. Viimeksi mainittu voi olla suunnattu jahtialusten purjehtijaveljeskunnalle. Merenrantakohde voi käsittää myös kulttuurikaupungin, joka sisältää taidegallerioita, museoita ja konserttitaloja. (Holloway & Humphreys 2012, 206–207.)

Yhdistyneissä Kuningaskunnissa perinteinen rantalomakohde on kärsinyt eniten matkailijamäärän laskusta siitä johtuen, että kaavoja on muutettu matkailijoiden vaatimusten vuoksi. Matkailijamäärien lasku johtuu ennen kaikkea siitä, että kyseisissä matkakohdeissa ollaan oltu hitaimpia investoimaan uusiin tiloihin tai remontoimaan perinnekäitä rakennuksia. Monet lomakohde ottivat haasteen vastaan ja investoivat uusiin palveluihin. Blackpool- niminen kohde pysyy suosittuna yksinkertaisesti sen takia, että se investoi tivolilaitteisiin, yöelämän palveluihin ja sen kuuluisiin valoshow-esityksiin. Vaatimattomat kaupunkikohtaiset investoinnit, kuten Scarboroughn tekemät, ovat mahdollistaneet kaupunkien selviytymisen, jos eivät vaurastumista. Jotkut kaupungit sen sijaan ovat muuttaneet imagoaan keskittymällä yksittäiseen vetovoimatekijään. Esimerkiksi Bexhillin kohde merellä hyötyy de la Warr Paviljongista. Paviljonki on yksi

hienoimmista esimerkeistä 1950-luvulta maan arkkitehtuurista. Paviljonki onnistuttiin pelastamaan tuholta ja nyt se on restauroitu vanhaan kukoistukseensa. Se toimii nykytaidemuseona, jossa järjestetään näyttelyitä. (Holloway & Humphreys 2012, 207.)

Etelä-Englannin rannikolla oleva Brighton kivirantoinen, on muodostunut Lontoon läheisyyteen ja kulttuurillisiin mukavuuksiin, joiden takia Brighton pysyy tärkeänä lyhytaikaisen vierailun matkakohteena. Kaupunki on myös kehittänyt suuren, uuden huvivenesataman, jonka tarkoituksena on houkuttaa jahtialusten omistajia. Brighton on myös laajentanut muita teollisuuden aloja kuin virkistysalaa eli vapaa-ajan viettoalaa. Margaten kaupunki, joka tunnetaan taiteilija J.M.W. Turnerista, on rakennuttanut modernin taidegallerian. Tämä on osana Margaten elvyttämis-/uudistamissuunnitelmia, jotka on suunniteltu houkuttelemaan uutta, enemmän kulttuurillista markkinaosuutta. (Holloway & Humphreys 2012, 207.)

Muutammat matkakohteet, kuten Eastbourne, Worthing ja Deal, ovat suuressa määrin nöyrytyneet rooliinsa eläkeläisten kohteena, kun taas jotkut suuremmat kohteet ovat erilaistuneet tehokkaasti, jotteivät olisi enää täysin riippuvaisia turismista. Esimerkiksi Bournemouth pitää itsellään kaupungin matkailumarkkinat uusien nähtävyyksiin kohdistuvien investointien ja Viktorian aikaisten perinteikkäiden rakennusten kunnostamisen kautta. Bournemouth on myös tarpeeksi suuri siihen, että se on houkuttellut työaloja (etenkin pankki- ja talouspalveluita) sekä koulutusala, johon sisältyvät kaupungin kielikoulut ja yliopisto. Edellä mainitut kasvattavat Bournemouthin taloutta. Kaupunki sijaitsee myös lähellä kaakon ilmansuunnassa olevia tiheitä väestökeskittyymiä. (Holloway & Humphreys 2012, 208.)

Suurimmat edunsaajat matkailijoiden vaihtuvien mieltymysten kannalta ovat olleet lukemattomat pienet kalastussatamat ja merenrantakylät Yhdistyneissä Kuningaskunnissa. Nämä paikat ovat suuressa määrin pitäneet erikoispiirteensä ja vastustaneet houkuttusta laajentaa. Tämä johtuu tiukoista suunnittelusäännöistä. (Holloway & Humphreys 2012, 208.)

Maisemallinen kauneus monissa kohteissa Devonissa ja Cornwallissa (sekä merkittävästi niissä kohteissa, jotka on perustettu joensuun ympärille, kuten Salcombessa tai Fal-

mouthissa), on tehnyt ne todella suosituiksi toisen kodin omistajien keskuudessa ja it-sesuuntautuville markkinoille. Kaupat ja ravintolat ovat tulleet korkealuokkaisiksi ja jotkut kohteet kaakossa, kuten Padstow, ovat onnistuneet rakentamaan menestyvät matkailijamarkkinat. Markkinat perustuvat paljolti kaupunkien meriruokaravintoloiden laatuun. Matkakohteissa, joissa on vahvaa kulttuurillista perintöä, kuten St Ives:llä sijaitsevassa taiteilijoiden ”siirtokunnassa” tämä on johtanut siihen, että siellä keskitytään taiteeseen, joka ilmentyy muun muassa monista kohteissa sijaitsevista taidegallerioista. Matkakohteet, joissa on parhaimmat satamatilat, vetoavat rikkaimpien jahtialusveljeskunnan jäseniin. Tällaisia kohteita viehättävät markkinat pysyvät matkakohteina, joissa vietetään paljon aikaa. Koska tällaiset kohteet ovat pohjimmiltaan maalaismaisista ja myös rannikolla, tarjoavat kohteet hyvät mahdollisuudet ympärillä olevan maalaismaiseman tutkimiseen. Alueet, joihin kysyntä väistämättä jatkuu ohittaakseen tarjonnan näissä matkakohteissa, takaavat kohteiden pitkäaikaisen menestyksen. Tämä tarjoaa mahdollisuuden vastustaa kohteiden laajentumista, jotta ne voivat säilyttää itsensä pieninä ja tunnelmallisina matkakohteina. (Holloway & Humphreys 2012, 208–209.)

Kuitenkaan monet entiset Yhdistyneiden Kuningaskuntien matkakohteet eivät voi olettaa saavansa takaisin menetettyjä markkinoitaan. Niistä on lähtenyt viimeisten viiden vuosikymmenen aikana pois merkittävä suosittu merenrantamatkailun liike. Tämä johtuu siitä, että liike on siirtynyt kohti Välimerellä sijaitsevia matkakohteita, koska lentojen hinnat ovat pudonneet ja Välimerellä matkailijat voivat varmasti nauttia auringonpaisteesta ja lämpimästä vedestä. Samanlaiset ominaisuudet eivät ole koskaan olleet taattuina Pohjois-Euroopan rannoilla. (Holloway & Humphreys 2012, 209.)

2.6 USA:n merenrantamatkakohteet ja niiden kehittyminen

Samalla tavalla kuin Iso-Britanniasta on siirtynyt Välimerelle merenrantamatkailun liikettä, ovat halvemmat hinnat antaneet mahdollisuuden amerikkalaisille lentää USA:n lämpimämmille rannoille Floridaan ja Kaliforniaan, tai jopa pidemmälle Meksikoon, Bahama-saarille ja Karibian merellä oleville saarille. Ennen amerikkalaiset matkustivat perinteisille USA:n pohjoisille rantakohteille, kuten Atlantic Cityyn ja Wildwoodiin sekä New Jerseyhin tai Long Islandin rannoille New Yorkin osavaltiossa. (Holloway & Humphreys 2012, 209.)

Atlantic City koetti saada matkailijoita takaisin kunnostamalla rannan edustaa rakentamalla mukavuuksilla varustetun kävelykadun ja perustamalla isoja kasinoita, jotka houkuttelevat paljon rahaa käyttäviä uhkapelureita. Näillä toimenpiteillä on onnistuttu palauttamaan ranta-alueen rikkaudet, mutta epäonnistuttu tuomaan sijoittajia muualle rannikolle. (Holloway & Humphreys 2012, 209.)

Miami on uudelleen rakentanut markkinoitaan onnistuneesti, jota se on tehnyt investoimalla todella paljon Art Deco hotelliensa ja Miami Beachin rannalla olevien asuntojensa entisöimiseen. Tämä on johtanut matkailun elpymiseen, joka on kasvattanut Miamin talouselämää. (Holloway & Humphreys 2012, 209.)

USA hyötyy poikkeuksellisesta ilmastostaan ja monilla rannikoilla olevista hiekkarannoistaan ja on tämän seurauksena saanut monia pitkään muodostuneita matkakohteita. Varsinkin Florida ja Hawaï ovat kansainvälisesti tunnettuja merenrantakohteidensa laadusta. Myös niiden parhaimmat rannat ovat kaikista tunnetuimpia maailmalla. (Holloway & Humphreys 2012, 209.)

2.7 Rannikot ja niiden tarjonta maailmalla

Itse rantoja ja matkakohteita lukuun ottamatta, rannikoilla on selkeää viehätystä matkailijoiden keskuudessa, joko maalta käsin nähtynä ja koettuna tai merellä koettuna. Maalta käsin rannikon voi kokea rannikkokävelyteitä, -pyöräteitä tai -maanteitä pitkin. Merellä tehtävät rannikkomatkat ovat edelleen suosittuja matkailijoiden keskuudessa silloinkin, kun maihinnousu ei kuulu ohjelmaan. Englannin pisin rannikkokävelytie ulottuu Minehead:stä lounaassa olevaan Pooleen. Sen kävelemiseen voi kestää kahdeksan viikkoa. Tie houkuttaa kävelijöitä, jotka eivät välttämättä tavallisesti ole kiinnostuneita merenrannasta. Kävelijät palaavat tielle yhä uudelleen ja uudelleen suorittaakseen reitin loppuun osissa. (Holloway & Humphreys 2012, 210.)

Kunnianhimoisia vierailuja tehdään arktisten vesien saarille. Niitä tekevät pienet risteilijälukset Spitzbergenin ja Islannin ympärillä, jossa olosuhteet eivät usein ole hyvät maihinnousua varten. Kuitenkin linnut ja muut villieläimet näillä rannikoilla sekä rantaviivan geologiset muotoilut saavat tarkkailua kaikenkokoisten laivojen henkilökunnalta ja matkustajilta. Jotkut Tyynen Valtameren ja Karibian meren saaret tarjoavat matkailijoil-

le vähän koralliatollien tai epävieraanvaraisten rantojen ohella. Kuitenkin jopa täällä risteilyalukset ovat järjestäneet mahdollisuuden matkailijoille kylpeä, snorklata tai yksinkertaisesti nauttia ainutlaatuisesta kokemuksesta olla ”autiolla saarella”. (Holloway & Humphreys 2012, 210.)

2.8 Uusi merenrantamatkailu

Koska pitkän matkan lentojen hinnat ovat pudonneet, on se tarkoittanut, että matkailijat lentävät nyt Euroopan auringon, meren ja hiekan ohella myös kaukaisiin kohteisiin, kuten Phukettiin ja Pattayan rannalle Thaimaahan. Matkailijat lentävät myös keskipitkän matkan päässä oleviin kohteisiin, kuten Egyptin Sharm el-Sheikh:iin ja Tunisian Monastiriin. Kummatkin kaksi viimeksi mainittua kohdetta tarjoavat mahdollisuuden yhdistää kulttuurikohteisiin suuntautuvan vierailun ja perinteisen rantaloman. St Cathrinen munkkiluostari ja Mount Sinain ympärillä oleva maisema ovat nousseet Egyptin suuriksi vetovoimakohteiksi. Monet matkailijat ovat hyvin kiinnostuneita el Djemin roomalaisesta amfiteatterista ja mahdollisuudesta tutkia Saharan autiomaan reuna-alueita. Näillä kohteilla on paljon vetovoimaa matkailijoiden keskuudessa, jotka vierailvat Tunisian rannikon monissa eri kohteissa. Viime vuosina Lähi-itä on käynnistänyt vahvoja kampanjoita houkuttaakseen Pohjois-Euroopan markkinoita merenrantakohteilleen ja Arabian Lahden kehitykset, kuten Hurghada, el Aqaba ja Sharm el-Sheik ovat onnistuneet saamaan nuo markkinat kiinnostumaan itsestään. Kiinnostusta on saavutettu paljon pakettimatkojen avulla. (Holloway & Humphreys 2012, 211.)

2000-luvun alusta lähtien uudet matkakohteet ovat nousseet silmiinpistäviksi varsinkin Yhdistyneissä Arabi Emiraateissa. Dubai on ollut etualalla tässä kehityksessä. Valtio on päättänyt, että sen tulevaisuus on kansainvälisten matkailijoiden houkuttelemisessa maahan. Dubai investoi suuresti tähän hankkeeseen. Tähän on kuulunut uuden ranta-
viivan rakentaminen ja myös keinotekoisten saarten rakentaminen merelle. Nämä tarjoavat laadukkaan ”toisen kodin myynnin” ja majoitusta huippuhotelleissa. Dubai on hieno yhdistelmä aurinkoa, merta ja hiekkaa loistavine ostosmahdollisuuksineen ja museoineen sekä taidegallerioineen. Nämä houkuttelevat monia matkailijoita pois perinteisistä Euroopan lomakohteista, vaikka heinä- ja elokuun 40°C ja 50°C lämpötilat voivat estää matkailijoita menemästä Arabian lahdelta. (Holloway & Humphreys 2012, 211.)

Dubai rakentaa maailman suurinta lentokenttää toiveenaan saavuttaa 15 miljoonaa matkailijaa vuosittain vuoteen 2015 mennessä. Tämä on suuri kasvu nykyisestä 6 miljoonan luvusta/vuosi. Uuden lentokentän on myös tarkoitus toimia avainsolmukohtana pitkän matkan lennoille Euroopan, Kaukoidän ja Australasian välillä. Saavuttaakseen nämä luvut Dubai pyrkii nyt houkuttelemaan matalampi tuloisia markkinoita, tarjoten mahdollisuuksia muille Arabian lahden valtioille, kuten Abu Dhabille, Qatarille ja Omanille. Dubai keskittyy tällä hetkellä rikkaampiin lomailijoihin tarjoamalla ei vain perinteisiä merenrantaharrastuksia, vaan myös kulttuurillisia vierailuja historiallisiin kohteisiin ja seikkailulomia, joissa käytetään lähettyvillä olevan aavikon nelipyöräisiä ajoneuvoja. Nämä paketit ovat osoittautuneet vetovoimaisiksi uudelle seikkailuja etsivälle eurooppalaiselle, keskituloiselle matkailijalle. (Holloway & Humphreys 2012, 211.)

2.9 Merenrannan tulevaisuus

Merenrantakohteiden pitkäaikainen tulevaisuus on kysymysmerkillä, koska ilmastonmuutos aiheuttaa kasvavaa uhkaa. Merenpintojen on ennustettu nousevan 2 – 3 metriä maapallon lämpenemisen vuoksi. Tämän on ennustettu käyvän suhteellisen lyhyessä ajassa. Jos näin käy, se riittää tuhoamaan suosittuja kohteita maissa, esimerkiksi Malediiveilla, ja monet Tyynellä valtamerellä olevat matalat saaret ja atollit tuhoutuisivat myös. (Holloway & Humphreys 2012, 212.)

Nopea kiihtyminen jään sulamisen tahdissa Antarktiksella on jopa huolestuttavampaa kuin edellä mainittu. Tutkimukset viittaavat siihen, että siellä merenpinta nousee nykyisen vuosisadan aikana jopa yli 2 – 3 metriä. Tämä olisi tarpeeksi tuhoamaan lähes kaikki sinne perustetut matkakohdeet. Jos tällainen katastrofi ilmenisi, näille alueille kohdistuvat lomat olisivat pienin ihmisten ongelmista, mutta jo sellaiset ennusteet ovat uhka pitkäaikaisille sijoituksille tällaisissa matkakohdeissa oleviin tiloihin. Lyhyemmällä aikavälillä on kiinnitettävä huomiota auringon vaikutukseen lomatavoissamme ja kasvavaan pelkoon ihosyövästä. Tutkimukset ovat osoittaneet, että auringon säteet, jotka tunkeutuvat otsonikerroksen läpi, aiheuttavat pahaa vahinkoa iholle. Monilla eurooppalaisilla ja amerikkalaisilla matkaajilla on tapana olla piittaamatta tiedemiesten ja lääkeammattilaisten varoituksista. Kasvavat ihosyöpäluvut johtavat siihen, että pohjoisen pallonpuoliskon asukkaiden täytyy väistämättä alkaa vaikuttaa kysyntään perinteistä merenranta-

matkailua kohtaan. Aurinkomatkakohteiden haaste, on saada sopeutettua markkinansa ja varustelunsa siten, että kohteet voivat varmistaa matkailun jatkuvan ja selviytyvän riippumatta auringon, meren ja hiekan viehätyksestä. Yksi vaihtoehto on tarjota samantaisia palveluita kuin niitä, mitä rannalta löytyy, mutta sisätiloihin rakennettuina. Japanin Miyazakissa sijaitseva Ocean Dome oli maailman isoin sisätiloihin rakennettu ranta. Siellä oli muovisia palmuja, keinotekoista tuulenvirettä, surffauslaite ja avautuva katto. Paikka osoitti alun alkaen suunnattomasti suosiota japanilaisten vierailijoiden keskuudessa. Paikka toimi hyvänä vaihtoehtona perinteiselle rantalomalle. Valitettavasti valtava pääsijoitus tähän huipputeknologiseen projektiin osoittautui liian isoksi, jotta yritys olisi päässyt omilleen ja kohde lopetti toimintansa vuonna 2001. Pohjois-Euroopassa Center Parcsin kohteissa on kehitetty sisätiloissa olevia trooppisia altaita ja ne ovat osoittautuneet erittäin tuottoisiksi. Maissa, joissa ulkoaltaisiin kohdistuva vetovoima on rajoittunutta huonon sään takia, tällaiset kupolirakennukset tarjoavat vetovoimaisen vaihtoehdon samankaltaiselle uimiselle ja vapaa-ajanvietolle. (Holloway & Humphreys 2012, 212–213.)

2.10 Keinotekoiset rannat

Viime vuosina Dubai nautti suurta menestystä hankkeestaan keinotekoisien saartensa kohdalla. Ne osoittautuivat hyviksi vetovoimatekijöiksi matkailijoiden keskuudessa. Palm Jumeirah, joka on sarja ihmisten tekemiä saaria ja on palmun muotoinen tarjosi majoitusta matkailijoille kuin myös vetovoimaisia luksus asuntoja paikallisille asukkaille. Kuitenkin samaan aikaan, kun lama iski vuonna 2008, ilmoitettiin, että keinotekoiset saaret ovat vajoamassa takaisin mereen. Myöhemmät tutkimukset ja oikeustapaukset johtivat päätökseen projektin lykkäämisestä. (Holloway & Humphreys 2012, 213.)

Qatar on aloittanut ohjelman oman keinotekoisien saarensa rakentamisesta, sillä se on saanut inspiraation mahdollisuudesta kehittää uuden rantaviivan. Saaren nimi on Pearl-Qatar ja se sijaitsee noin 20 kilometriä pohjoiseen Qatarin pääkaupungista Dohasta. Jotkut asukkaat ovat jo muuttaneet pääkaupunkialueelta Pearl-Qatarin saarille ja ravintolat ja ylelliset kaupat ovat alkaneet kehittyä. (Holloway & Humphreys 2012, 213.)

Venäjällä suunnitellaan myös 350 hehtaarisien keinotekoisien saaren rakentamista, joka olisi Venäjän muotoinen. Tämä saari, joka tunnettaisiin ”Liittovaltion saarena” sijaitisi Mustan meren rannikolla lähellä Sochia. Saaren on tarkoitus valmistua vuoteen 2014 mennessä. Kysymykseksi jää, ovatko tällaiset toimenpiteet järkeviä merenpintojen nousun kannalta. (Holloway & Humphreys 2012, 213.)

2.11 Rannikkomatkailun suuruus ja taloudellinen merkitys

Matkailu lasketaan monissa maissa tärkeimpiin taloudellisiin toimintoihin. UNWTO:n tilastot osoittavat, että matkailu on maailman suurin ammattiala sen perusteella, kuinka monta henkilöä alaan vaikuttaa, ja taloudellisen voiton perusteella. EC:n eli INRA EUROPE:n tietojen mukaan 63 prosenttia eurooppalaisista lomamatkailijoista valitsee mieluummin rannikon matkakohteekseen, kun verrataan 25 prosenttiin, jotka suosivat vuoristoa, 25 prosenttiin, jotka suosivat kaupunkeja ja 23 prosenttiin, jotka suosivat maaseutua. (Unep 2009, 10–11.)

Rannikkomatkailua pidetään yleisesti yhtenä nopeimmin kasvaneista matkailun muodoista viime vuosikymmenten aikana. UNWTO:n tilastot osoittavat, että 12 maailman 15 huippumatkakohteina olevista maista vuonna 2000, olivat maita, joilla on rannikkoja. Rantalomat Yhdysvalloissa tuottavat 640 miljardia dollaria vuosittain, mikä vastaa 85 prosenttia matkailuun liittyvistä tuloista. Toinen merkittävä esimerkki on Välimeren alue. UNWTO arvioi, että yksin Välimeren rannikkoalueet isännöivät noin 250 miljoonaa kävijää vuonna 2008. Blue Plan on ennustanut, että tämä määrä voi nousta 312 miljoonaan vuoteen 2025 mennessä. Euroopan ympäristökeskuksen EEA:n mukaan huippuasutus tihenee Välimeren rannikolla Ranskassa ja Espanjassa 2300 asukkaaseen neliökilometriä kohden, joka on yli kaksinkertainen määrä kuin talvikaudella. (Unep 2009, 10–11.)

Rannikkomatkailun taloudellinen merkitys on kiistämätön. Rannikkomatkailun sektori kasvaa yhä eri puolilla maapalloa. Se on merkittävä suuruutensa kannalta ja vaikutukseltaan kansallisiin talouksiin. Rannikkomatkailulla on myös tärkeä rooli paikallisyhteisöjen hyvinvoinnin kannalta. (Unep 2009, 10–11.)

3 Merellinen Helsinki tänä päivänä

Helsingin rannikon vedet ovat täynnä kaiken kokoisia ja muotoisia saaria. Helsinkiä nimitetään usein Itämeren tyttäreksi. Paras ja perinteikkäin tapa saapua Suomen pääkaupunkiin on merta pitkin. Yksinäiset karut luodot ja saaristot, jotka ovat usein vain lokiin asuttamia tulevat näkyviin ja antavat vihjeen maan läheisyydestä jo monia kilometrejä ennen kuin satama on saavutettu. Sitten suurempia saaria vähitellen ilmestyy vasemmalle ja oikealle. On hyvin ilmiselvää, että matkailija on saapumassa saaristokaupunkiin. (Discover Helsinki 2009, 31.)

3.1 Elävän historian löytäminen

Pääväylä Helsingin satamaan kulkee kapean suoran ohi, joka tunnetaan Kustaanmiekkana. Kaksi saarta reunustaa kanavaa. Oikealla Vallisaaren maisema, jonka omistavat vieläkin Suomen Puolustusvoimat, näyttää käytännössä koskemattomalta, mutta vasemmalle itse Kustaanmiekkan saarella on joskus vaikeaa erottaa kuumana kesäpäivänä linnoituksen muurien ääriviivat, tuhansien turistien aiheuttaman väkijoukon takia. (Discover Helsinki 2009, 31–32)

Kustaanmiekka on osa Helsingin yhtä suosituimmista kohteista, rönsyilevää Suomenlinnan merivoimien linnoitusta. Suomenlinnalla on kiinnostava historia ja ainutlaatuinen sotilaallinen arkkitehtuuri, jonka takia UNESCO on listannut Suomenlinnan saaret Maailman perintökohteisiin. Ilman Suomenlinnaa ei nykypäivän Helsinkiä olisi olemassa. Suomenlinnan rakennustyöt aloitettiin vuonna 1748, kun Suomi oli vielä osa Ruotsin kehittyvää kuningaskuntaa. Noina päivinä Ruotsin itäisen provinssin pääkaupunki oli Turku, Suomen lounaisrannikolla. (Discover Helsinki 2009, 31–32.)

Ruotsi halusi merivoimien linnoituksen suojellakseen itäistä etuvartiostiaan Venäjältä. Venäjä näytti merkkejä imperiumin rakentamisesta ja oli siksi uhka Ruotsin valta-
asemalle pohjoisella Itämerellä. Helsinki oli noihin aikoihin pieni ja suurilta osin merkityksetön kaupunki, huolimatta joistakin sitä varten aiemmin suunnitelluista mahtipontisista hankkeista. Linnoituksen rakennustyöt johti everstiluutnantti Augustin Ehrens-
värd. Hän oli lahjakas strategi, joka näytti myös huomattavia arkkitehtonisia lahjoja. Linnakkeelle annettiin nimi Sveaborg ja suomeksi sen nimeksi tuli Viapori. Ensimmäi-

sellä vuosikymmenellä työ oli Ranskan rahoittamaa, joka oli tuolloin sotilaallisessa liittoumassa Ruotsin kanssa ja jakoi sen huolenaiheet. 1900-luvun jälkipuoliskolla aiemmin autoille saarille syntyi vaikuttava linnoitus. Viaporista tuli oma kaupunkinsa, jolla oli huomattavasti suurempi väestö kuin Helsingin mantereella. Varuskunnan kosmopoliittinen upseeriluokka vietti myös eloisaa kulttuurielämää saarilla, joka kukoistaa vielä tänäkin päivänä. Vuonna 1808 huolimatta linnoitusten suuresta määrästä ja suhteellisesti vankkumattomuudesta Viaporin joukot antautuivat venäläisille. Seuraavana vuonna Suomi liitettiin osaksi Venäjää autonomisena suuriruhtinaskuntana. Linnoitukset ja tykistö, jotka oli suunniteltu suojelemaan uhkaa vastaan idästä, alkoivatkin nyt suojella uhkaa vastaan lännestä. (Discover Helsinki 2009, 31–32.)

3.2 Tämän päivän Suomenlinna

Tänä päivänä Suomenlinnassa on perheiden ja taiteilijoiden koteja ja se on osa Helsingin kaupunkia. Ympäri vuoden Suomenlinnassa asuvia asukkaita on noin 900. Sieltä löytyy koulu, kirjasto ja paikallinen kauppa. Suomenlinna on myös vielä tärkeä kulttuurikeskus, jossa on museoita, gallerioita, ravintoloita ja kahviloita. Vanha telakka on aktiivinen puisten purjealusten restauroimisessa. Pääsy saarille on mahdollista Helsingin Etelä-Satamasta lautalla. Lautalla voi kulkea aamuvarhaisesta myöhään yöhön. Kesällä joukko vesibusseja sisällyttää myös Suomenlinnan matkareitteihinsä. Monien museoiden joukossa ”Nukke ja Lelu”-museo on katsomisen arvoinen. Sillä on ihastuttava kokoelma nukkekoteja ja leluja 1830-luvulta eteenpäin. Museo houkuttelee kävijöikseen sekä aikuisia että lapsia. Eteläisimmässä kohdassa Suomenlinnan saariryhmää sijaitsee Kustaanmiekka, josta löytyy pizzeria Nikolai ja gourmet ravintola Walhalla. Kauniina päivänä Walhallan terassi tarjoaa ihanan näköalan ulos avomerelle ja ulommille saarille. Kuuden maissa illalla matkailija voi nähdä, kun valtavat risteilijäalukset Ruotsista Suomeen ja toisin päin menevät Kuninkaan miekan kapean kanavan välistä. Risteilijämatkailijoille voi vilkuttaa maalta käsin. Jotkut väittävät, että Piperin kahvilan terassi, joka on englantilais- muotoisessa puutarhassa ja josta on näkymä lähellä olevaan Susisaareen, tarjoaa Helsingin parhaimmat yleisnäkymät, antaen yhdistelmän viileää kaljaa ja rajoittamatonta laivojen bongaamista. (Discover Helsinki 2009, 32–33.)

3.3 Etelä-Sataman lähellä sijaitsevien saarten tarjonta

Alue, joka sijaitsee välittömästi kaupungista etelään päin, on täynnä pieniä saaria. Monille niistä on aikataulutetut laivayhteydet kesäkuukausina. Yksi mielenkiintoisimmista niistä on Harakan saari, joka on lintubongareiden paratiisi. Se sijaitsee vain muutaman kymmenen metrin päässä laiturista, joka tunnetaan nimellä Merisatama. Harakan saari sijaitsee Särkän – ja Uunisaaren välissä. Saari siirtyi puolustusvoimilta Helsingin kaupungin omistukseen 1988. Suljettuna ollut saari avattiin ja on nykyään suosittu kaupunkilaisten virkistysalue. Monet taiteilijoiden studiot saarella takaavat, että paikka tarjoaa mielenkiintoisia, usein avantgardistisia näyttelyitä ja tapahtumia ympäri vuoden. Kulttuurikeskus on vuokrannut saaren päärakennuksesta ateljee-tiloja helsinkiläisille ammattitaiteilijoille ja käsityöläisille vuodesta 1989. Rakennusta kutsutaankin nykyään taiteilijataloksi. Toukokuusta syyskuun loppuun taiteilijat järjestävät saaren eri tiloissa yleisölle avoimia näyttelyitä. Lisäksi saarella toimii kaupungin ympäristökeskuksen luontotalo. Opastetuilla retkillä on mahdollista tutustua muun muassa alueen linnustoon, harvinaisiin kasveihin, perhosiin ja lumoavaan merelliseen luontoon. (Discover Helsinki 2009, 33–34.)

Kesällä matkailijoilla on mahdollisuus syödä monissa saarilla olevissa ravintoloissa ulkona Helsingissä ja kaukana kaupungin meluista ja pakokaasuista. Yksi parhaiten tunnetuista niistä on Klippan Palace, joka miellyttävässä puisessa huvilarakennuksessa pienellä saarella suoraan Kaivopuiston ja Olympiaterminaalin vieressä. Huvila on yli 100 vuotta vanha. Liuskasaarella, joka sijaitsee myös lähellä Merisataman laituria, on mahdollista syödä Helsingin purjehdusklubin paviljonkiravintolan merihenkisessä ympäristössä. Särkänlinna pienellä Särkän saarella sijaitsee vanhassa asekaupassa. Siellä voidaan majoittaa 120 ihmistä. Lähellä näitä kahta suosittua ravintolaa sijaitsee Uunisaari, joka on tunnettu hyvästä rannastaan ja saunastaan. Uunisaarella on myös miellyttävä ravintola, jossa on terassi. Merisataman laiturilta lähtee lautta myös Sirpalesaareen, jossa toimii kesäisin ravintola Saari. Tämä paikka on erittäin suosittu loppukesästä, jolloin rapukausi on täydessä vauhdissaan. Merisataman laiturilla on myös kyytiin nousemispaikka matkoja varten, joita tehdään Pihlajasaaren Helsingin kaupungin omistamille ranta-saarille. Ne sijaitsevat muutaman kilometrin päässä rannasta. NJK Klubilla on ravintola Valkosaarella, joka sijaitsee Etelä-Sataman sydämessä. Rakennuksen suuret pano-

raamaikkunat tarjoavat häikäisevän näkymän Kauppatorista ja satamasta tulevista ja sinne matkalla olevista matkustaja-aluksista. (Discover Helsinki 2009, 33–34.)

3.4 Pihlajasaari

Pihlajasaari on entinen huvilasaari, joka on nykyisin helsinkiläisten monipuolinen ulkoilualue. Saarella on edelleen joitain vanhoja huviloita ja sen luonto koostuu kallioista, metsiköistä, lehtomaista sekä kallio- ja hiekkarannoista. Monipuolinen luonto, hyvä sijainti ja toimivat palvelut ovat tehneet Pihlajasaaresta helsinkiläisten suosituimman ulkoilusaaren. Auringonpalvoja houkuttelevat erityisesti Pihlajasaaren hiekkarannat. Useat saaren rakennuksista ovat suojelukohteita. (Ravintola Pihlajasaari 2013a.)

On olemassa läntinen ja itäinen Pihlajasaari, mutta kävelysilta yhdistää ne kokonaisuudeksi. Saarten pinta-ala on yhteensä noin 26 hehtaaria. Matkaa saarten päästä päähän on itä – länsi-suunnassa noin 700 – 800 metriä ja pohjois – etelä-suunnassa noin 500 metriä. Rantaviivaa kahdella pääsaarella on lähes 5 kilometriä. Itäisessä Pihlajasaarella on telttailualue, jossa on mahdollista teltailla viikonloppuisin perjantaista klo 12.00 maanantaihin klo 12.00 asti. Telttamaksu saarella on 10 euroa teltasta yhdeltä vuorokaudelta. Myös kalastus on saarella mahdollista. Tietoa kalastuksesta, kalastusluvista ja niiden myyntipaikoista löytyy Liikuntaviraston sivuilta. Onkimiseen ilman heittokalastukseen soveltuvia välineitä ei tarvitse erillistä kalastuslupaa. (Ravintola Pihlajasaari 2013a.)

Pihlajasaari tarjoaa hyvät mahdollisuudet uimiseen. Saari on täynnä uimarantoja. Hiekkaranta saaren pohjoisosassa soveltuu hyvin lapsiperheille ja niille, jotka hiekkarannoista pitävät. Hiekkaranta näkyy heti saareen tultaessa oikealla. Sitä on noin 500 metriä. Hiekkarannan puolella välissä on rantakioski, joka on auki helleaikaan. Lapsille on leikkipaikkoja ja ranta on melko matala. Myös suihkuja ja wc:itä löytyy rannan läheisyydestä. Muu osa saaresta on melko kallioista, mutta uiminen onnistuu useimmista paikoista. Itäisellä Pihlajasaarella on naturistiranta-alue. Sinne pääsee kävelysiltaa pitkin. (Ravintola Pihlajasaari 2013b.)

3.5 Seurasaaren matkailutarjonta

Matkailijan on mahdollisuus perehtyä Seurasaaren ulkomuseossa Suomen maakunnille tyypillisiin rakennuksiin ja rakennusryhmiin 1600-luvun lopulta 1900-luvulle. Museota-loissa voi tutustua eri yhteiskuntaluokkiin kuuluvien ihmisten asumiseen, elämiseen ja työntekoon. Museokävijät johdatetaan vanhanajan käsitöiden, puhdetöiden ja erilaisten tapahtumien avulla entisajan elämään. Kävijöitä ohjaavat kansanpukuihin pukeutuneet oppaat. Täydellisen pihapiirin kaikkine rakennuksineen muodostavat Niemelän torppa Konginkankaalta ja Antin umpipihatalo Säskylästä. Säätyläisten elämästä saa kuvan 1600-luvun lopulla rakennetusta Karunan puukirkosta sekä 1700-luvulta peräisin olevista Kahiluodon kartanosta Taivassalosta ja Iisalmen pappilasta. Ulkomuseo on auki toukokuun puolivälistä syyskuun puoliväliin saakka. (Museovirasto 2013.)

3.6 Korkeasaari

Korkeasaaren eläintarha on perustettu vuonna 1889, ja se on yksi maailman vanhimmista eläintarhoista. Eläintarhasta on kehittynyt ympäristönsuojelutyöstään tunnettu, aktiivinen ja elämyksellinen luontokeskus. Toiminnan perustana on luonnon monimuotoisuuden suojeleminen, ympäristötietoisuuden lisääminen, asiakaslähtöisyys ja eläinten hyvinvointi. Korkeasaarella kävijä voi matkata tundralta sademetsään ja vuoristojen huipuilta kotimaiseen kosteikkoon. Eläintarhassa on 150 eläinlajia ja lähes 1000 kasvilajia. Monimuotoisuuden suojelemiseksi Korkeasaarella kasvatetaan uhanalaisia lajeja. Korkeasaareen pääsee linja-autolla Helsingin rautatieasemalta tai vesibusseilla Kauppatorilta ja Hakaniemestä. Saareen voi saapua myös omalla autolla Mustikkamaan kautta. (Korkeasaaren eläintarha 2012a. & b.)

3.7 Laivamatkailu

Helsingin rannikolla on paljon paikkoja, mistä valita mieluisin niille, jotka viihtyvät enemmän omassa seurassaan tai ryhmille, jotka haluavat vähän rauhaa ja hiljaisuutta. Veneen vuokraaminen tekee mahdolliseksi mennä piknikille saarelle, jossa voi olla varma, ettei törmää muihin ihmisiin. Liikkeet, joissa on veneen vuokraustoimintaa, tarjoavat myös mahdollisuuden kalastusmatkoihin Helsingin alueella oleville vesille. (Discover Helsinki 2009, 34.)

Nähtävyyksiristeily laivalla on yksi parhaimmista tavoista Helsingin ja koko sen historiaan tutustumiseen. Kyytiin voi nousta monista eri paikoista, esimerkiksi Kauppatorilta tai aiemmin mainitulta Merisataman laiturilta. Matkailija voi valita yritysten määrän ja reitien välillä lähtiessään saaristoristeilylle. Jotkut yritykset tarjoavat lounas- ja päivällisristeilyjä ja lippujen hinnat alkavat 15 eurosta. (Discover Helsinki 2009, 34.)

Kesä-Helsinki on unelmamatkakohde kelle tahansa, joka on kiinnostunut purjehtimisesta. Paikallisilla jahtialusklubeilla on lukuisia huvivenesatamia ja tavallisia satamia vierastiloilla varusteltuina. Niitä on Helsingin etelä, länsi ja itäisissä osissa ja niiden läheltä löytyy myös kauppiaita ja venetarvikekauppoja. (Discover Helsinki 2009, 34.)

Helsingin Venetaksi on ammattimainen toimija merellä liikkumisen vaativalla alueella. Kipparit ja VIP-risteilyemännät ovat kielitaitoisia ja kokeneita merenkulun sekä asiakaspalvelun ammattilaisia. Helsingin Venetaksi järjestää muun muassa täyden palvelun risteilyjä. Yritys tarjoaa korkeatasoisia risteilyjä ja merielämyksiä 1 – 30 asiakkaan ryhmille. Veneissä on merimenu laadukkaiden juomien kera. Helsingin Venetaksi järjestää ryhmille myös RIB-veneillä tehtäviä risteilyjä, jotka voivat olla asiakkaiden mieltymysten mukaan joko vauhdikkaita tai rauhallisia. Ribit ovat erittäin nopeita, turvallisia ja vakaita veneitä. Jokaista matkustajaa varten on aluksessa automaattisesti täyttyvät paukkuliivit sekä säänkestävät ajohaalarit ja suojalasit. Extasea-niminen vene on sopiva noin 10 henkilön ryhmille. Suurempia ryhmiä ja tilaisuuksia varten käytössä on useita erikoisia ribveneitä. (Helsingin Venetaksi a.; b. & c.)

Helsingin Venetaksi voi myös videoida action-kameralla ikimuistoisen meriseikkailun, josta osallistujat saavat mukaan tallenteen. Myös vesiurheilua on mahdollista yhdistää Rib-veneilyyn. Yritys tarjoaa vesiurheilua niin vasta-alkajille kuin kokeneemmillekin harrastajille. Osallistuja voi harrastaa wake boardingia, vesihiihtoa tai ”shark”-vesilelulla ajelehtimistä. Shark sopii rauhalliseen fiilistelyyn tai hurjempaan menoon, jolloin osallistuja alkaa suorastaan lentää veneen perässä. (Helsingin Venetaksi d.)

3.8 Rantaelämä

Helsingissä on paljon hyviä rantoja, joista matkailija voi nauttia ja monille niistä pääsee maata pitkin kulkemalla jalkaisin. Hietaranta, joka tunnetaan tuttavallisemmin ”Hietsuna” sijaitsee lähellä Helsingin keskustaa ja se on kaupungin kuuluisin ja suosituin ranta. Heinäkuun helteisinä päivinä siellä on paljon kävijöitä. Varsinaisen kaupungin keskustan ulkopuolella on useita vetovoimaisia ja pilaamattomia rantoja, jotka ovat katsomisen arvoisia lämpiminä kesäpäivinä. Varsinkin kaupungin itäisillä alueilla olevat rannat tekevät matkailijalle vaikeaksi kuvitella, että tämä on suurkaupunkialueella, jossa väkiluku on noin miljoona ihmistä. (Discover Helsinki 2009, 35.)

Matkailija voi kokeilla esimerkiksi Kallahdenniemen rantaa, joka sijaitsee koivujen reunustaman sorapolun päässä. Sinne pääsee Vuosaaren metroasemalta busseilla 90, 90 B ja 96. Ironisesti kyllä, Helsingin loistokkain ranta ei ole merenrannalla, vaan Vantaanjoen hiekkasärkillä Oulunkylän kaupungin osassa. Sinne pääsee keskustasta bussilla 65 A. Kun vierailija on kävellyt alas jyrkkää mäkeä pitkin, on hänen edessään vaikuttava näköala: joki tekee pienen lahden korkean kalliopaljastuman suojaan. Rohkeimmat kävijät voivat tehdä hypyn veteen laiturilta, joka on rakennettu silkan kallion päälle. (Discover Helsinki 2009, 35.)

4 Tutkimuksen kulku

Tässä luvussa perehdytään opinnäytetyön tutkimukseen. Ensin esitellään toimeksiantajayritys Helsingin kaupungin matkailu- ja kongressitoimisto, jonka jälkeen siirrytään itse tutkimukseen, sen toteuttamiseen ja tuloksiin. Tutkimuksen tavoitteena oli saada vertailukelpoista tietoa Helsingin kaupungille Rügenissa, Kroatian rannikolla ja Tukholman saaristossa järjestettävistä merellisistä matkailupalveluista.

4.1 Toimeksiantajan esittely

Opinnäytetyön toimeksiantajana on Helsingin kaupungin matkailu- ja kongressitoimisto. Helsingin kaupungin matkailu- ja kongressitoimisto sekä tapahtumayksikkö vastaavat Helsingin matkailu-, kongressi- ja tapahtumamarkkinoinnista ja matkailuneuvonnasta. Lisäksi yksikön tehtävänä on kehittää Helsingistä vetovoimaista tapahtumakaupunkia ja hakea Helsinkiin kokous-, kongressi- ja muita tapahtumia yhteistyössä alan organisaatioiden ja elinkeinon kanssa. Yksikkö työskentelee yhteistyössä Helsingin Matkailu Oy:n kanssa, joka on Helsingin kaupungin kokonaan omistama tytäryhtiö. Yhtiön tehtävänä on hoitaa Helsingin operatiivista matkailumarkkinointia yhteistyössä elinkeinon kanssa. Helsingin kaupungin matkailu- ja kongressitoimisto sijaitsee Helsingin keskustassa osoitteessa Pohjoisesplanadi 19. Matkailuneuvonta tarjoaa maksutonta informaatiota kaupungista, käyntikohteista, tapahtumista ja palveluista. Neuvonnasta saa myös Helsingin esitteitä ja karttoja. (VisitHelsinki a. & VisitHelsinki b.)

4.2 Tavoitteet ja tutkimusmenetelmän valinta

On olemassa kolme traditionaalista tutkimusstrategiaa – kokeellinen tutkimus, survey-tutkimus ja tapaustutkimus. Survey-tutkimus on luonteeltaan kvantitatiivinen eli määrällinen ja tapaustutkimus kvalitatiivinen eli laadullinen. Nämä nimitykset ovat olleet jo pitkään vakiintuneita nimikkeitä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 134.)

Kvantitatiivinen ja kvalitatiivinen tutkimus nähdään usein toistensa vastakohtina, vaikka niitä on välillä vaikea erottaa tarkkarajaisesti toisistaan. Hirsjärvi ynnä muut näkevät tutkimussuuntaukset enemmänkin toisiaan täydentävinä lähestymistapoina, eivät kilpailuvina suuntauksina. Menetelmiä voidaan esimerkiksi käyttää rinnakkain tai kvantitatiiv-

vinen vaihe voi edellyttää kvalitatiivista vaihetta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 136–137.)

Valitsemani tutkimusmenetelmä opinnäytetyötäni varten on benchmarking tutkimus. Benchmarking tutkimus on kvalitatiivisen tutkimuksen alalaji. Benchmarkingilla tarkoitetaan oman toiminnan vertaamista alan parhaisiin käytäntöihin ja muutosten toteuttamista saatujen havaintojen perusteella. Perusperiaatteita laatujohtamisessa ovat kaizen – jatkuva parantaminen ja prosessipohjainen ajattelu. Nämä molemmat ovat myös menestyksekkään benchmarkingin edellytyksiä. (Qualitas Forum 2013.) Benchmarking on määritelty myös seuraavilla tavoilla:

- Jatkuva prosessi tuotteiden, palveluiden ja käytäntöjen mittaamiseen kovimpia kilpailijoita tai tunnettuja johtajia vastaan.
- Tapa identifioida uusia ideoita ja tapoja kehittää prosesseja – ja lopulta täyttää paremmin asiakastarpeet.
- Mahdollisuus oppia muiden kokemuksista. (Qualitas Forum 2013.)

Benchmarkingissa eli vertailuanalyysissa vertaillaan omaa toimintaa toisten toimintaan, joista usein valitaan se paras vastaava käytäntö. Benchmarking on jatkuvaa ja järjestelmällistä oman organisaation laadun, tuottavuuden, työtapojen ja työprosessien tehokkuuden vertaamista parhaiden organisaatioiden sekä yritysten vastaaviin. (E-conomic 2013.)

Benchmarkingia käytetään yleisesti yritysmaailmassa, usein prosessinkehittämisen ja laatu järjestelmien kehittämisen välineenä. Benchmarking auttaa oman toiminnan heikkouksien tunnistamisessa ja auttaa kehittämiseen tähtäävien tavoitteiden sekä kehitysideoiden laatimisessa. Käytännössä se voi olla mm. strategioiden, prosessien tai datan vertailua. (E-conomic 2013.)

Kohteet voivat olla joko saman tai eri toimialan yrityksiä. Verrattaessa saman alan yrityksiä olisi hyvä ensimmäisenä selvittää alan kriittiset menestystekijät ja rakentaa yritysten profiilit näiden asioiden vertailujen perusteella. Yleisiä kohteita ovat taloudellinen menestys, asiakastyytyväisyys sekä tuotteiden laatu. (E-conomic 2013.)

Benchmarking tutkimuksen valitsemiseen päädyttiin, sillä toimeksiantaja halusi tietoa jo olemassa olevista kolmen vertailukohteen merellisistä matkailupalveluista. Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa Tukholman, Itä-Saksan rannikolla oleva Rügenin saaren ja Kroatian rannikon merellisiä matkailupalveluja. Koska työn tarkoituksena on saada hyödyllistä tietoa siitä, miten Helsingin merellisiä matkailupalveluja voitaisiin kehittää ja lisätä, tuntui benchmarking tutkimus parhaimmalta tavalta saada tutkimusta varten tarvittavaa tietoa.

4.3 Tutkimuksen toteuttaminen

Yleisin benchmarkingin toteutustapa on tehdä vierailu siihen organisaatioon, jonka kanssa omaa toimintaa halutaan vertailla. On hyvä ottaa etukäteen selvää kyseisestä yrityksestä ja valmistella syventäviä kysymyksiä / haastatteluja parhaimman mahdollisen tuloksen aikaansaamiseksi. Vertailua voidaan tehdä myös muilla tavoin, kuten etsimällä tietoa parhaista käytännöistä eri artikkeleista, kirjoista tai Internetistä. Internetissä voi lähteinä käyttää mm. uutisia, yritysten kotisivuja, patenttisivustoja sekä erilaisten järjestöjen sivuja. (E-conomic 2013.)

Parhaat käytännöt voidaan löytää esimerkiksi vertailemalla eri organisaatioiden tunnuslukuja (mittareita) ja näin löytää ne, joiden toimintaan halutaan perehtyä paremmin. Benchmarking-toimintaa voidaan tehdä yhteistyönä toimintaa kehittävien organisaatioiden välillä, verkostoissa, jolloin ne säännöllisesti vertaavat toimintaansa ja vaihtavat ajatuksia kehittämiskohteista ja -tavoista. Benchmarking-toiminnassa on aina hyvä varmistaa toiminnan laillisuus ja muistaa sopia tietojen salassapidosta asianmukaisella tavalla, esimerkiksi salassapitosopimuksella. (E-conomic 2013.)

Tutkin opinnäytetyössäni Tukholman, Itä-Saksan rannikolla olevan Rügenin saaren ja Kroatian rannikon merellisiä matkailupalveluita. Kartoitan, mitä meriaiheisia tai merellisessä ympäristössä olevia luonto-, kulttuuri- ja liikuntapalveluita kyseisistä kohteista löytyy. Teen benchmarkingia keräämällä tietoa Internetistä muun muassa kohteiden matkailutoimistojen sivuilta ja yksityisten matkailuyritysten sivuilta, jotka toteuttava esimerkiksi risteilyjä ja purjelautailua kohteissa. Etsin tietoa myös kirjoista, kuten Saksan ja Kroatian matkaoppaista. Olen ottanut kyseiset kohteet tutkimukseen, koska Hel-

singin kaupunki halusi, että tutkin Tukholman saaristoa yhtenä vertailukohteena ja Rügen on toinen kohde Itämeren rannalla Tukholman lisäksi, joka on erittäin suosittu matkakohde muun muassa rantojen ja vesiurheilun takia. Kolmanneksi kohteeksi olen ottanut Kroatian rannikon, sillä siellä on kehitetty paljon matkailua ja se on uusi matkakohde, hieman kauempana Välimeren rannalla. Kroatian rannikon suosio on myös kasvanut paljon viime vuosina.

Kun olen koonnut aineiston kohteiden merellisistä matkailupalveluista, mietin mitkä kyseisissä matkakohteissa olevista palveluista sopisivat merelliseen Helsinkiin matkailutuotteiksi ja minkä takia. Tai onko jokin matkailutuote, joka jo on Helsingissä, mutta jota voitaisiin kehittää paremmaksi hankkimani aineiston perusteella. Teen johtopäätökseni sen perusteella, mitkä Helsingin matkailustrategian tavoitteet ovat, mitkä uusista merellisistä matkailutuotteista sopisivat Helsinkiin ympäristön ja taloudellisten puitteiden kannalta ja mitä matkailutrendejä tällä hetkellä on liikkeellä. Jos löydän tutkimuksia, joissa matkailijat toivoisivat Helsinkiin jotain tiettyjä merellisiä matkailupalveluita, niin käytän myös sitä materiaalia hyväksi.

5 Tutkimuksen tulokset ja kehitysehdotukset toimeksiantajalle

Tässä luvussa käydään läpi tarkemmin itse tutkimuksen tulokset. Tulokset esitellään ensin kohteittain ja eri matkailun osa-alueiden mukaan, jonka jälkeen saatuja tuloksia verrataan Helsingin merellisiin matkailupalveluihin. Lopuksi esitellään tulosten pohjalta kootut kehitysehdotukset toimeksiantajayritykselle.

5.1 Rügen – Saksan suurin saari

Rügen on Saksan suurin saari. Se on Itämeressä niin lähellä Mecklenburg-Vorpommernin mannerta, että sinne on maantie- ja rautatieyhteys pieniä saaria, pengertietä ja siltoja pitkin Stralsundista. (Campbell, Ivory, Grogan, Lancaster, Love, McDonald & Mackenzie-Hook 2006, 84.) Rügenin saarelle pääsee helposti myös Trelleborgin-Sassnitzin lautalla. Saaren rannikko muistuttaa Tanskan Möns Klintin ja Doverin valkoisia kalkkikivikallioita. Jasmundin kansallispuiston Königstuhlin kalkkikivikallioista on tullut Pohjois-Saksan suosituimpiin kuuluva lomakohde. Lautalta voi ajaa Sagardin kautta rannikotietä Kap Arkonaan, joka on Saksan pohjoisin piste. Kyseisessä kaupungissa on jäänteitä vendien linnasta, jonka tanskalainen piispa Absalon joukkoineen valloitti 1100-luvulla ja jossa julma Svantevit-jumala poltettiin. Paikallisessa Putbusin kaupungissa voi kävellä viheralueella, osallistua linnassa järjestettäviin konsertteihin tai Putbus Festpiele-tapahtumaan tai kokeilla uutta 18-reikäistä golf-kenttää. Putbusista on 24 kilometrin museorautatiematka Rasender Rolandiin. Rügenin saarelta pääsee siltaa pitkin Saksan mannermaalle Stralsundin kohdalla. Stralsund on vanha hansakaupunki ja tutustumisen arvoinen. Hansedomin kylpylä ja Ozeaneumin merimuseo ovat uusia nähtävyyksiä. Rügenin halkaisevat lähes kahteen osaan pitkä, polveileva lahti, Grosser Jasmunder Bodden, ja kannaksen toisella puolella oleva pienempi Kleiner Jasmunder Bodden. Kummankin lahden rannalla näkee paljon lintuja. (Sembo Matkatoimisto.)

Rügenissa on kylpyläkaupunki Binz, jossa on hyvin hoidettu ranta ja värikkäitä aurinkotuoleja. Binzin rantapromenadilla on upeita luksushotelleja. Ensivaikutelma muistuttaa Itämeren lomakohteen sijaan Ranskan Rivieraa. Binzin kaupungin pohjoispuolella sijaitsee Prora. Se on 1930-luvulla natsien rakentama ”lomakylä”, joka sijaitsee kapealla hiekkakannaksella puitten varjossa. Erikoista ovat rannan suuntaan rakennetun hotellin

mittasuhteet. Koko kompleksin pituus on lähes viisi kilometriä. Rakennusta ei koskaan otettu käyttöön. Vaikka Proraa on kuvailtu karmeaksi, kannattaa siellä kuitenkin poiketa. Tiloissa on Prorasta ja sen historiasta kertova museo, taidegallerioita ja kahviloita. Proran ranta on hyvin suosittu. Sellin ja Göhren ovat Binzistä hieman idempänä Rügenissä sijaitsevia rantakaupunkeja. Molemmissa pikkukaupungeissa on 1920-luvulla meren päälle rakennetut, lomailijoita puoleensa vetävät rantalaiturit. (Matkalla maailmalla.)

Rügenin kupeessa sijaitseva Hiddensee tarjoaa eksoottisen vaihtoehdon lomailuun, sillä saarella autot ovat kiellettyjä. Hiddenselle pääsee useasti päivässä lautalla Stralsundista tai Schabrodesta Rügenin saarelta. Polkupyörän voi ottaa saarelle mukaan. Saarella myös vuokrataan pyöriä ja siellä voi myös liikkua hevosen vetämällä vaunuilla. Hiddenseen saarelle on vain lyhyt matka Rügenin länsirannikolta. Tämän autottoman saaren kapein kohta on vain 125 metriä leveä, mutta sen 17 kilometrin pituus tarjoaa uskomattoman monimuotoisuuden. Majakan tornin sekä ruusupensaiden peittämien jyrkkien rantojen lisäksi Hiddenseen saarella ovat hienot Klosterin ja Vittenin satamat. (Matkalla maailmalla.)

5.1.1 Rügenin tarjoamat luontomatkailupalvelut

Rügenissa sijaitsee Jasmundin luonnonsuojelualue, jossa moni matkailija vierailee. Alue sisältää hyvin patikoimiseen sopivan pyökkimetsän. Niemen kärjessä sijaitseva Stubbenkammer ja sen 117 metriä korkea kalkkikivijyrkäne Königsstuhl, Keisarintuoli ovat Rügenin tunnetuimpia luontokohteita. Matkailija voi ajaa auton lähimmälle parkkipaikalle, josta pitää ottaa bussi Keisarintuolille. Kolmen kilometrin matkan voi myös patikoida jättipuiden siimeksessä luonnosta nauttien. Tien päässä pitää maksaa erillinen pääsymaksu, jos haluaa nähdä jyrkänteen ylhäältä päin. Alhaalta päin jyrkänteen näkeminen on ilmaista. (Matkalla maailmalla.)

Rügenista löytyy monipuolisia liikuntamahdollisuuksia, jotka ovat myös luontomatkailun kannalta hyviä. Matkailija voi esimerkiksi harrastaa matkansa aikana pyöräilyä. Vorpommernin tunnetuin pyörätie Ostseeradfernweg, joka tarkoittaa Itämeren pyörätietä, kulkee pitkin meren ranta. Rügenin maasto on oivallista pyöräilyä varten. Maasto on

tasaista ja maisemat vaihtelevat. Pyörällä on mahdollista päästä moniin sellaisiin paikkoihin, joihin autolla pääsy on kielletty. Monella karavaanarilla on mukana oma pyörä. Polkupyörän voi myös vuokrata paikan päällä. Vuokraliikkeissä on saatavilla kartoja, joihin on merkitty saaren pyöräreitit. (Matkalla maailmalla.)

Rügenin saari on myös oivallinen paikka ratsastusta varten. Siellä voi laukata Itämeren rantoja tai keltaisten rypseltojen reunoja pitkin. Saaren ratsastuskeskukset mahdollistavat aktiiviloman vieton hevosen selässä. Veneily onnistuu Rügenin saarella hyvin. Rannat ovat tunnetut voimakkaista tuulista. Saari kuuluu Saksan parhaimpiin purjelautailualueisiin. Moni veneilijä hyödyntää Rügenin useita vierasvenesatamia. Myös valmiita risteilyjä, joille voi osallistua, on tarjolla. Rügenin jyrkät kalkkikivikalliot näkyvät parhaiten mereltä. (Matkalla maailmalla.)

5.1.2 Rügenin kulttuurimatkohteet

Stralsundin keskiaikainen vanhakaupunki kertoo hansaliiton vauraudesta. Kunnostetut goottilaiset tiilirakennukset ovat Pohjois-Saksan komeimpia. Stralsundin sataman täyttivät aikoinaan hansakauppioiden koggi-alukset, nykypäivänä lukuisat huviveneet. Stralsundin suosituin koko perheen tutustumiskohde on entisessä luostarikirkossa toimiva meritieteen ja kalastuksen museo Deutches Meeresmuseum. Laaja akvaario-osasto on museon erikoisuus. (Matkalla maailmalla.)

Rügenin pohjoiskärjessä sijaitsee pieni Putgartenin kylä, jonka kupeessa on Kap Arkonan niemi majakoineen. Idylliseen niemennokkaan ja viereiseen ruokokatoista ja valkeaksi kalkituista taloista koostuvaan Vittin kalastajakylään ei pääse omalla autolla. Parkkipaikalta kohteisiin kulkee tiheään kumipyöräjuna, Arkonabahn. Monet matkailijat liikkuvat polkupyörällä tai patikoiden paikasta toiseen. Aikaa Kap Arkonassa täytyy varata kahdesta kolmeen tuntia, jolloin ehtii tutustumaan Arkonan merenrannan jyrkkiin kalkkikivijyrkänteisiin. (Matkalla maailmalla.)

Göhrenissä on pikkumuseoita, joissa voi tutustua myös Rügenin historialliseen elämänmenoon. Matkailijan on mahdollista kokea junamatka yli 100-vuotiaalla kapearaisella Roland-höyryjunalla, joka kulkee reitillä Lauterbach-Putbus-Binz-Sellin-Göhren.

Matkailija voi yhdistää juna- ja pyörämatkan, sillä junaan saa ottaa mukaan pyörän. (Matkalla maailmalla.)

5.1.3 Saaren merelliset liikuntapalvelut

Rantaurheiluun, kuten rantalentopalloon ja –jalkapalloon on Rügenissa hyvät mahdollisuudet. Rügen on myös huippu surffauskohde. Purjehtijoille on tarjolla saaren 600 kilometriä rantaviivaa sekä monia satamia, kuten huvivenesatamia. Kalastajille on loistavat näköalat ja saaren vesistä saa aina hyvän saaliin. (Rügen a.)

Rügenissa voi myös harrastaa kajakki- tai kanoottimelontaa. Piraatti vuokraa kanootteja ja kajakkeja. Niillä melominen on hauskaa ja sopii hyvin kaiken ikäisille, erityisesti perheille. Matkailija voi vuokrata yhden, kahden tai kolmen istuttavan kajakin ja useita kanootteja löytyy kolmen istuttavana, jopa 12 istuttavana. Matkailija voi joko meloa lähellä vesiurheilukoulua suojaisassa lahdessa tai hän voi mennä lyhyille retkille Kuhlessa sijaitseville kalapirteille. Meloa voi myös kohti luonnonsuojelualueita ja nähdä vanhojen laivan hylkyjen keuloja. Myös vanhaan NVA-satamaan tai Wiekkiin pääsee melomalla. Pyynnöstä meloja saa matkan ajaksi oppaan seurakseen. Opas voi näyttää oikean melomistekniikan ja hän myös johdattaa matkailijan turvallisesti määränpähän. (Rügen b.)

Leijasurffaus on nuori ja erittäin mielenkiintoinen urheilulaji, joka on saanut paljon vaikutteita muista lautaurheilulajeista. Leijasurffaus on kehittynyt nopeasti viime vuosina. Rügenin saari tarjoaa valtavasti erilaisia ranta- ja rannikkoalueita harrastukseen. Saarella vieraillee paljon purje- ja leijalautailua harrastavia matkailijoita. Saarella on yli 15 surffaukseen sopivaa aluetta. Suosituimmat alueet ovat Dranske, Rosengarten, Wiek, Suhrendorf ja Neu Mukran. (Rügen b.)

Rügen on suosittu purje- ja leijalautailukohde. Monet surffauskoulut ovat vakiinnuttaneet asemansa saarella ja tarjoavat useiden kurssien lisäksi myös nykyaikaiset varusteet harrastukseen. Yksi näistä kouluista on Rügenin vesiurheilukoulu Piraatti. Piraatti tarjoaa oikean materiaalin kaikkiin vaatimuksiin. Purjelautailu on ollut olemassa jo yli 45 vuotta. Se on silti edelleen yksi suosituimmista vesiurheilulajeista, joka saa vuosittain

tuhansia uusia harrastajia. Purjelautailu Piraatin järjestämänä tarjoaa jokaiselle jotakin. Se tarjoaa uusia kokemuksia kaiken ikäisille aina 6-vuotiaasta lapsesta vanhempiin senioriosallistujiin. Purjelautailu on ihanteellinen, hauska ja haastava harrastus koko perheelle. Se edistää terveyttä ja kuntoa ja on läheisyydessä luontoon ja vesistöihin. Purjelautailun parissa tutustuu mielenkiintoisiin ihmisiin ja voi solmia uusia ystävyssuhteita. Piraatin palvelut vaihtelevat yksinkertaisesta, mutta kestävästä polyeteenilaudasta ja purjekankaasta aloittelijoille ja keskitason harrastajille, uusimpiin ammattilaisille tarkoitettuihin lautoihin ja purjeisiin sekä kapeisiin mastoihin. Materiaalien lisäksi tarjolla on myös useita purjelautailukursseja. Piraatilta löytyy tehokurssi vasta-alkajille ja erikoiskoulutuksen saaneiden valmentajien pitämiä erityisliiketreenejä, jotka sisältävät trendikäitä vapaatyylillä tehtäviä harjoituksia. (Rügen b.)

Leijalautailusta on tullut turvallinen ja aloittelijoille ystävällinen laji vuodesta 2006 asti, sillä sen materiaaleja on parannettu. Laji on kehittynyt huippu-urheilulajista kenen tahansa saatavilla olevaksi. Piraatti opettaa leijalautailua helposti ja turvallisesti. Teoria lajissa on tärkeää, mutta vedessä vietetty aika sitäkin tärkeämpää. Koulutus sisältää nykyaikaiset opetusmenetelmät. Se tarjoaa parhaan harjoittelumateriaalin, joka koostuu huippubrändeistä. Niitä ovat esimerkiksi Slingshot, Cabrinha, North, Core ja Ozone. Koulutus sisältää VDWS:n lisensioiman valmentajan. VDWS tulee sanoista Verband Deutscher Windsurfing und Wassersportshulen. Se tarkoittaa Saksan purjelautailu- ja vesiurheilukoulujen yhdistystä. Koulutuksessa jakaannutaan pienryhmiin, 2 – 4 opiskelijaa yhtä opettajaa kohti. Koulutus on turvallinen ja sisältää syvällisen perehdytyksen kaikista tuulen suunnista Dranskessa ja Wiekissä. Osallistuja voi hankkia Piraatin kursseilla myös VDWS leijalautailulisensiaatin itselleen. Tarvittaessa koulutusta järjestetään videon avulla. (Rügen b.)

Rügen on täydellinen alue purjehdukseen. Wiekier Bodden on turvallinen paikka aloittelijoille, avoimella Itä-Merellä voi tehdä retkiä muiden alueiden vesille tai purjehtia kohti Hiddenseen saarta. Piraatti tarjoaa erilaisia kursseja esimerkiksi kurssin aloittelijoille, peruskursseja, liikkumavaraharjoituksia sekä jatkokursseja jolla- ja katamaraanipurjehdukseen. Pienille 6 – 7-vuotiaille lapsille toteutetaan lastenkurssia Optimisti-nimisellä veneellä. Optimisti on virallinen lasten harjoitteluvene ja sopii täydellisesti aloitteleville lapsille. Opettajat ovat erikoistuneet eri-ikäisten ihmisten koulutukseen. Jos osallistuja

saa kurssin jälkeen VDWS-lisensiaatin tai hänellä on se ennestään voimassa olevana, voi hän vuokrata veneen ja purjehtia vesillä omatoimisesti. Hyvin erikoinen kokemus on risteily esimerkiksi Bugiin tai Wiekiin. Se on täydellinen yhdistelmä urheilua ja seikkailua ulkona sekä tuulta, aaltoja ja veden horisonttia. (Rügen b.)

Lohikäärmeveneily on saanut alkunsa Kiinassa tuhansia vuosia sitten ja on nyt myös mahdollista Rügenin Wieker Boddenissa. Legendan mukaan Kiinassa eli kolmannella vuosisadalla ennen Kristusta Qu Yuan niminen ajattelija ja runoilija, jonka kuningas karkoitti. Protestiksi Qu hukuttautui pakomat kallansa. Kalastajat yrittivät pelastaa Qu:n veneillensä. He hakkasivat rumpuja ja iskivät meloja veteen ajaakseen kalat ja pahat henget pois Qu:n luota. Tästä syntyi lohikäärmevenetekniikka. Lohikäärmevene on 12 metriä pitkä ja 1,1 metriä leveä. Veneen pituus on pää- ja pyrstökoristeineen runsaat 14,5 metriä. Veneet ovat vakaita. Veneessä voi istua järjestetysti melomassa jopa 24 paria, ja mukana ovat myös perämies ja rumpali, joka antaa tahdin melojille. Melojien on yhdessä varmistettava lohikäärmeveneen suoraan kulkeminen ja kurveissa kääntäminen yhtenäisten rytmisten melaliikkeiden avulla. Päätaivoitteena lohikäärmevenemat-kassa on edistää joukkuehenkeä, tehdä jotain hauskaa ryhmässä ja saada mukavia ko-kemuksia luonnosta ja ympäristöstä. (Rügen b.)

Rügenin saarella voi harrastaa vesisuksihiihtoa ja wakeboardingia eli vesilautailua. Kes-kellä Rügenin saarta Zirkowin kunnassa sijaitsee vesiturheilukeskus nimeltään Cable Park Rügen. Vesiturheilukeskus tarjoaa hauskoja aktiviteetteja kaiken ikäisille, vedessä, ravintoloissa tai aurinkoterassilla. Vesisuksihiihto tarjoaa hyvän kokemuksen, jonka matkailija haluaa sisällyttää lomaansa jatkossakin. Harrastus sopii kaiken ikäisille. Aloit-telijoille pidetään vesisuksihiihdon tehokursseja aina aamuisin julkisten palveluiden ul-kopuolella. Myös vesilautailukursseja järjestetään. Osallistuja oppii lajeja lyhyessä ajassa ja hän pääsee harrastamaan niitä yksinoikeudella rennossa ilmapiirissä. Vesiturheilukes-kuksen alueella voi paitsi syödä ja juoda hyvin, mutta myös viettää koko päivän. Alueel-la voi esimerkiksi harrastaa vesihiihtoa, vesilautailua, pelata rantalentopalloa tai leiriytyä karavaanialueella. Paikka järjestää ohjelmaa koulujen luokkaretkille tai liikunnallisia vir-kistäytymispäiviä yrityksille grilliruokien kanssa. (Cable Park Rügen a.)

Vesihiihto- ja vesilautailukursseja toteutetaan vain arkisin. Kurseja järjestetään 10 – 12 henkilön ryhmille. Vesihiihtokurssi maksaa 30 euroa aikuiselta ja 24 euroa alle 16-vuotiaalta. Vesilautailukurssi maksaa 38 euroa aikuiselta ja 30 euroa alle 16-vuotiaalta. (Cable Park Rügen b.)

5.2 Kroatian merellisestä matkailusta – Etelä-Dalmatia ja Dubrovnikin seutu

Kroatia tarjoaa hienot mahdollisuudet merelliseen matkailuun. Sillä on rannikkoa 5835 km, josta saarten, rantakallioiden ja särkkien osuus on 4057 km. Adrianmeren rannikon ilmasto on välimerellinen. Kesät ovat lämpimiä ja kuivia ja talvet leutoja. Vuodessa on keskimäärin 2600 aurinkotuntia. Kroatian rannikko on yksi aurinkoisimmista rannikoista Euroopassa. Keskimääräinen meriveden pintalämpötila kesäkuukausina on 22 ja 27 celsius-asteen välillä. Alhaisin pintalämpötila talvella on noin seitsemän celsius-astetta ja keväisin lämpötila on miellyttävästi 18 celsius-asteen paikkeilla. (VisitCroatia 2013a.)

Kroatiassa on monenlaisia rantoja. Maasta löytyy sileäpintaisia, pienikivisiä rantoja, loivia luotoja, joita löytyy lähes kaikkialta Adrianmeren rannikolta, siistejä kaupunkirantoja, rantoja hauskanpitoon ja kävelyyn Zrće Pag-saarella sekä nudistirantoja muun muassa Dubrovnikin lähellä. Myös hienohiekkaisia rantoja löytyy esimerkiksi Susak-saarella. Paneudun tutkimuksessani Dubrovnikiin ja Etelä-Dalmatian seutuun sekä niiden tarjoamiin merellisiin aktiviteetteihin. (Croatian National Tourist Board 2013.)

5.2.1 Dubrovnik – kulttuuri- ja luontomatkailua

Dubrovnik, jota yleisesti pidetään yhtenä Euroopan upeimmista kaupungeista, on muurien ympäröimä ja valtavan kaunis. Sen historiallisen ja arkkitehtonisen merkityksen on huomannut myös Unesco, joka on hyväksynyt sen maailman kulttuuriperintöluettelonsa. Vuonna 1667 alueella oli voimakas maanjäristys. Dubrovnikin vauriot olivat tuhoisat. Kaupungin vanha keskus upeine renessanssirakennuksineen tuhoutui lähes maan tasalle. Jälleenrakennusprojekti suunniteltiin kuitenkin hyvin, ja sen tuloksena syntyi upea barokkikeskusta, joka on edelleen nähtävissä. Kauppavaltana kaupunki ei kuitenkaan koskaan saavuttanut entistä vahvuutta, ja 1800-luvulla se joutui Napoleonin johtaman Ranskan vallan alaisuuteen. Dubrovnikista tuli rauhaisa takapajula, kunnes se 1900-luvulla alkoi kiinnostaa matkailijoita. Nykyään kaupungin matkailuelinkeino tekee

nopeasti ja tehokkaasti rahaa. Kunnollisen käsityksen Dubrovnikista saa vain keskiaikaisilta muureilta, jotka kätkevät sisään vanhankaupungin. Niiltä käsin näkee ylhäältäpäin kaikki muut nähtävyydet. Nousu ylös on melko jyrkkä, sillä muurat kulkevat ylös vuorenrintettä alkaen Pile-portilta, joka oli aikanaan kaupungin pääportti, ja jatkuvat sitten alas harjua pitkin päätyen Ploce-portille. Eteläiset muurit syöksyvät taas kohti Adrianmerta, ja paikka on auringonlaskun aikaan hyvä valokuvausta varten. (McKelvie 2011, 72–74.)

Dubrovnikin kaupungin uimarantaan on hiekka tuotu muualta, ja alueelle peritään sinne tulevilta henkilöiltä pääsymaksu. Ranta on varustettu aurinkotuolein ja vanhan Dubrovnikin suuntaan avautuvat laveat näkymät ovat vertaansa vailla. Vesi on puhdasta ja Lokrumin saari houkuttelee lähtemään risteilylle. Dubrovnikista on mahdollista tehdä päivämatkoja lähisaarille ja rannikon muihin kaupunkeihin. (McKelvie 2008, 42.)

5.2.2 Dalmatia

Dalmatia on pitkä kaistale, joka sijaitsee Kvarnerinlahdelta kaakon suuntaan, ulottuu Montenegron rajalle asti ja rajautuu idässä melkein koko pituudeltaan Bosniaan. Sen rannikolla on historiallisia kaupunkeja ja kyliä sekä runsaasti saaria, ja näillä kaikilla on oma viehätöksensä. Itsenäisyysota teki joillain Dalmatian alueilla todella rumaa jälkeä, ja vaikka maailman uutiset olivat aikoinaan täynnä Dubrovnikin pommitusta koskevia uutisia, todellisuudessa pohjoisemmat Zadar ja Sibenik kokivat suurimmat tuhot. Suurin osa sodan tuhoista on korjattu. Istriaan verrattuna Dalmatian matkailupalvelut ovat miellyttävällä tavalla vaatimattomat, vaikka uutta rakennetaankin kiihtyvään tahtiin. Alueelle houkuttelee upean luonnon ja monikerroksisen menneisyyden lisäksi Adrianmeri. (McKelvie 2011, 62.)

5.2.3 Lokrumin saari – kulttuuri- ja luontomatkailua

Korkeasesongin aikana Lokrumiin lähtee Dubrovnikin vanhan kaupungin satamasta veneitä puolen tunnin välein. Matka kestää vain 15 minuuttia. Saarella on kasvitieteellinen puutarha ja luostarin rauniot. Saarella kasvaa mäntymetsää ja saarella on hyvät mahdollisuudet auringonottoon ja uintiin. (VisitCroatia 2013b.)

5.2.4 Elafiittisaaret

Elafiittisaaret muodostuu pienestä saariryhmästä, joka sijaitsee Dubrovnikista pohjoiseen. Kolme pääsaarta Sipan, Lopud ja Kolocep ovat asuttuja. Mille tahansa kolmelle pääsaarelle on mahdollista tehdä päiväretki Dubrovnikista. Saarilla on pieniä kyliä, uimarantoja ja joitakin rakennustaiteellisia nähtävyyksiä. Sipan on saarista suurin. Kiertomatkojen asiantuntija Viator tarjoaa 9-tuntisen Elafiitti ja Vihreiden saarten risteilyn Dubrovnikista. Kiertomatalla on vapaa-aikaa kaikilla kolmella saarella niihin tutustumiseen, uimiseen ja auringonottoon. Grillattu kalalounas viineineen sisältyy hintaan. Paikalliset muusikot viihdyttävät matkailijoita. Valittavana on myös 9-tuntinen Kroatian Elafiitti-saarten risteily Dubrovnikista, joka tehdään 1500-luvun mallisella kaljuunalla. Myös tällä risteilyllä on vapaa-aikaa saariin tutustumiseen, auringonottoon ja uintiin. (Visit Croatia 2013b.)

Jadrolinijan lautta liikennöi päivittäin Elafiitti-saarille. Lautta lähtee Dubrovnikin pääsatamasta Kolocep-saarelle, sieltä Lopud-saarelle ja sitten Suduradiin Sipan-saarelle. Paluu on myöhemmin päivällä. Myös Nona Anan katamaraani liikennöi Dubrovnikista Sipanska Lukaan Sipan-saarelle, vaikkakaan ei sellaisina aikoina, jotka soveltuisivat päivämatkoille. (Visit Croatia 2013b.)

5.2.5 Mljet-saari

Mljet on rauhallinen ja todella pilaantumaton saari. Pääosa saarta on tiheää metsää. Saaren länsiosassa on Kansallispuisto. Kansallispuistossa tutustumisen arvoisia ovat järvet Veliko Jezero ja Malo Jezero ("Iso järvi" ja "Pieni järvi") ja tietysti puiston ja saaren luonto sekä villieläimet. Puistosta löytyy viisi erityyppistä metsälajia sekä aarniometsän jäännöksiä ja lukuisia laululintuja. Se on myös käärme kotkan elinympäristö. Kotka syö myrkyttömiä käärmeitä ja liskoja. Puistossa sijaitsee myös pieni suolavesijärvi, joka yhdistyy kanavaa pitkin suurempaan järveen. Siellä sijaitsee puolestaan pieni saari, jonka päältä löytyy 12. vuosisadalta peräisin oleva benediktiiniläisluostari. Syrjäisille rannoille on mahdollista meloa kanootilla tai kajakilla ja saarella voi kiipeillä metsäpolkuja pitkin illyrialaisille linnoitusraunioille. Matkailija voi myös pyöräillä tasankoja pitkin ja tarkastella perinteistä arkkitehtuuria, vanhoja kirkkoja, viehättäviä viinikellareita sekä maistella

paikallisia erikoisuuksia. (VisitCroatia 2013b. & Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013a.)

Saareen tutustuminen käy kätevästi pyöräillen. Pyöräily on hauskaa, koska saari on niin rauhallinen paikka. Saarella on pyörien vuokrausmahdollisuus. Dubrovnikista paras tapa tulla saarelle on Nona Anan katamariini, joka kulkee päivittäin Mljet-saarelle Sobraan. Katamariini lähtee Dubrovnikista aikaisin aamulla ja paluu on myöhään iltapäivällä. Matka-aika on yksi tunti. Kesäkuukausina katamaraani menee myös Polaceen, missä Kansallispuisto sijaitsee. Matka sinne kestää tunnin ja 50 minuuttia. Jadrolinijan lautat liikennöivät myös tätä reittiä, mutta aikataulu ei sovi päiväretken tekemiseen. (VisitCroatia 2013b.)

5.2.6 Cavtat-kaupunki

Dubrovnikista Cavtatiin pääsee helposti paikallisbussilla numero 10. Bussit kulkevat suunnilleen joka puolen tunnin välein päivän aikana Dubrovnikin keskusbussiasemalta. Cavtat on viehättävä pieni merenrantakaupunki. Sen miellyttävä satama on hyvä paikka rentoutua jossakin sen kahviloista tai ravintoloista. Kaupungissa on muutamia vaikuttavia nähtävyyksiä kuten Rector's Palace (Knezev Dvor) ja Racic Mausoleum kaupungin hautausmaalla. Sen on suunnitellut kuuluisa kroatialainen kuvanveistäjä Ivan Mestrovic ja se on rakennettu vuonna 1921 Brac-saaren valkoisesta kivistä. Mausoleumi on silloisen paikallisen varakkaan Racic-perheen hauta. Mestrovic sai suunnittelupyynnön huhu- ja huikeiden mukaan hänen rakastetultaan Marija Racicilta. (VisitCroatia 2013b.)

5.2.7 Split

Dalmatian suurimman kaupungin, Splitin, perusti Rooman keisari Diocletianus vuonna 295 jKr. Vetäytyttyään Rooman valtakunnan palveluksesta hän asui Diocletianuksen palatsissa, joka on uskomattoman hyvin säilynyt kokonaisuus ja kuuluu Unescon maailman kulttuuriperintöluetteloon. Monet palatsiin alun perin kuuluneista rakennuksista ovat tuhoutuneet, vaikka jäänteitä niiden kellarikerroksista on edelleen näkyvissä. Palatsin muurien sisäpuolelle jäävä alue eli vanhakaupunki on nykyään täynnä kahviloita, baareja, kauppoja, hotelleja ja asuntoja. Palatsiin kuuluu myös kahdeksankulmainen Pyhän Dujen katedraali, joka rakennettiin alun perin Diocletianuksen mausoleumiksi,

mutta muutettiin myöhemmin kirkoksi. Katedraalin alapuolella on peristyyli, pylväiden reunustama aukio, jolla on tunnelmallinen kahvila ja ravintola. Splitissä on myös hyvä kumpuileva hiekkaranta. Splitistä on helppo tehdä päivämatkoja lähellä sijaitseville saarille ja muihin rannikkokaupunkeihin johtuen Splitin sijainnista Dalmatiassa sekä hyvistä liikenneyhteyksistä. (McKelvie 2011, 68–70.)

Trogiriin on Splitistä helppo mennä ja kaupunki on tutustumisen arvoinen, se on UNESCO:n maailmanperintöpaikka. Paikallisbussi 37 liikennöi Splitistä Trogiriin. Kaupunki sijaitsee pienellä saarella, johon mantereelta on siltayhteys. Autolautta liikennöi ympäri vuoden Splitistä Brack-saarelle Supetar-kaupungin satamaan. Matka kestää noin 45 minuuttia. Lisäksi Splitistä on nopeampi kantosiipiyhteys saarelle, matka-aika on noin 20 minuuttia. Lähellä satamaa on hautausmaa, jossa on useita kroatialaisen kuvanveistäjä Ivan Rendicin tekemiä veistoksia. Hän eli osan elämästään Supetarissa. Lauttaliikennettä hoitaa Jadrolinija. Brac on Kroatian saariston kolmanneksi suurin saari. Supetar on saaren suurin kaupunki, jossa asukkaita on noin 13000. Bol-kaupungin lähistöllä on parhaat uimarannat muun muassa yksi Adrianmeren parhaimmista hiekkarannoista Zlatni Rat. Se on Kroatian tunnetuin pikkukiviranta. Ranta yhdistyy näyttävästi Adrianmereen ja houkuttelee valtavia määriä auringonpalvoja. Potocine-ranta taas viehättää purjelautailijoita ja sukeltajia sekä pienveneilijöitä. Bolissa on viihtyisä vanhakaupunki, ja sieltä voi lähteä kävelyretkille ympäröiville kukkuloille. Hieman pidempi kävelyretki tai nopea automatka ja noin tunnin kävely vie Blacan erakkomajalle. Paikka oli alun perin luola, jossa kaksi mantereelta saapunutta munkkia piti majaansa vuodesta 1551, mutta myöhemmin siitä kasvoi luostari, joka kukoisti viimeisen munkin kuolemaan saakka vuoteen 1963. Henkeäsalpaavalla paikalla keskellä jyrkkiä kallioita sijaitsevat rakennukset toimivat nyt museona historiallisille aarteille. (VisitCroatia 2013c. ; Matkailijat.net 2013 & McKelvie 2011, 78–79.)

5.2.8 Hvar-saari

Matka autolautalla Splitistä Hvar-saaren Stari Grand satamaan kestää pari tuntia. Satamasta on bussiyhteys Stari Grand –kaupunkiin, Hvar-kaupunkiin, Jelsaan tai Vrboskaan. (CroatiaTraveller 2013.) Hvar on Kroatian neljänneksi suurin saari, pinta-ala 300 neliökilometriä. Se on myös aurinkoisin saari, vuodessa on aurinkotunteja lähes 2800.

Sadetta saadaan sen verran, että saari pysyy vihreänä. Saari on tunnettu laventelista, joka on sen päävientituote. Hvar on kansainvälisten tähtien suosiossa. Suurin osa matkailijoista saapuu vaatimattomaan Stari Gradiin, joka on Kroatian uusin kohde Unescon maailman kulttuuriperintöluettelossa keskustansa ja laaksonsa ansiosta, mutta varsinainen suosikki on Hvarin kaupunki. Kaupungissa kukkivat laventeli ja rosmariini, ja varakkaiden venetsialaiskauppioiden rakennuttamat palatsit ja kirkot kohoavat kukkulan rinteellä. Kahviloiden ja ravintoloiden reunustama Riva on suosituin katu, joka kiertää vilkkaan pienen sataman ympäri ja johtaa 1500-luvun Pyhän Stefanoksen katedraalille, joka on keskusaukiolla. (VisitCroatia 2013d. & McKelvie 2011, 79.)

5.2.9 Solta-saari

Solta on pieni saari, asukkaita noin 1500. Splitistä lauttamatka kestää tunnin. Jadrolinijan lautat kulkevat päivän aikana useita kertoja Splitin ja Rogacin väliä. Huolimatta mantereen läheisyydestä Soltassa ei käy paljon matkailijoita. Kuitenkin se on mainio paikka päivämatkan kohteeksi. Saarella on lukuisia meren poukamia ja lahtia. Koska saari on melko rauhallinen, sieltä on helppo löytää itselleen yksityinen merenranta-alue auringonottoon. (VisitCroatia 2013c.)

5.2.10 Kroatian merellisiä liikuntamatkailupalveluita

Sukeltaminen on Kroatiassa erittäin suosittu harrastus. Sukeltaja kohtaa Adrianmeren syvyyksissä monipuolisen ja ihmeellisen merenalaisen maailman, johon kuuluu muun muassa kauniita koralleja ja merenalaisia luolia. Matkailija tarvitsee sukeltamista varten Kroatiassa kansainvälisen sukeltajakortin sekä Kroatian viranomaisten myöntämän luvan. Ilman niitä voi Kroatiassa osallistua kansainvälisen tason sukelluskursseille, joista tavallisimmat ovat CMAS, PADI, SSI, NAVI ja BSAC. Kurssi kestää yleensä viikon ajan. (Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013b.)

Kroatiassa merelle myydään vuosittain yli 40 000 henkilökohtaista sukelluslupaa. Merenkulku on ollut Adrianmerellä vilkasta jo tuhansien vuosien ajan. Merenpohjassa makaa kaikenlaisia hylkyjä. Niistä vanhimmat ovat peräisin aina muinaisen Kreikan ja Rooman valtakunnan ajoilta saakka. Tuoreimmat sota- ja kauppa-alukset ovat uponneet toisen maailmansodan aikana. Laivoja ja niihin kuulunutta esineistöä makaa merenpoh-

jassa etenkin Istrian niemimaan rannikolla. Pulan kaupunki oli muinoin merkittävä roomalaisten hallinto- ja kauppakeskus. Splitin lähellä sijaitseva Solin tunnetaan puolestaan muinaisen Rooman keisarin Diokletianuksen kesäpaikkana. (Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013b.)

Matalahko Adrianmeren pohjoisosa, jossa maksimisyvyys on noin 50 metriä, on rikkaan kasvillisuutensa vuoksi suosittu sukelluskohde. Sen monipuolinen luonto houkuttelee paikalle niin kroatialaisia kuin ulkomaalaisiakin harrastajia. Meri on hieman sameampaa ja näkyvyydeltään heikompaa kuin keski- ja eteläosissa. (Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013c.)

Merivesi on kesä – lokakuussa keskimäärin 22 asteista. Sukeltaminen on suotuisten lämpötilojen vuoksi käytännössä mahdollista ympäri vuoden. Kesä- ja syyskaudella suositellaan käytettäväksi 5 millimetrin paksuista ja kokonaista märkápukua huppui-
neen, muina aikoina 6,5 millimetrin paksuista märkä- tai kuivapukua. Parhaat sukelluskohteet sijaitsevat etelässä Kornatien saaristossa, jossa ovat Visin ja Hvarin saaret. Kroatian sukelluskoulut järjestävät aloittelijoiden kurssien lisäksi vaativaa Open Water Diver- koulutusta. Myös sukelluksen opettajille on tarjolla omia kursseja. (Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013b.)

Kroatia on Euroopan parhaita laitesukelluskohteita. Sukelluskeskuksia on Etelä-Dalmatiassa Dubrovnikin ja Cavtatin kaupungeissa ja niiden lähetyillä. Monelle kohokohta on Visin saari, jonka vesillä on monta hylkyä, joihin voi sukeltaa, sekä Bisevon Sininen luola. Muita sukeltajien suosimia kohteita ovat Kornatisaaret, Mezanjin saari lähellä Dugi Otokia ja etelässä Tottonon, toisen maailman aikana Dubrovnikin lähelle uponneen laivan, hylky. Dalmatian rannikon sukelluskoulut tarjoavat tutustumissukelluksia, yösuikelluksia ja hylkysukelluksia ja vuokraavat välineitä. (McKelvie 2008, 44.)

Sukelluskeskus Pongo sijaitsee pienessä Dalmatian alueen kylässä Rogoznicassa, joka on 25 kilometrin päässä Sibenikistä ja 45 kilometrin päässä Splitistä. Splitin lentokentälle on sukelluskeskukselta matkaa vain 18 kilometriä. Esittelen seuraavaksi muutamia retkiä, joita Pongo järjestää. (Diving center Pongo a.)

Koko päivän retkinä järjestetään sukellus Franfesca di Riminin hyllylle ja Zirje saarella tapahtuva sukellus. Retket aloitetaan 8.00 aamulla ja ne päättyvät 20.00 maissa illalla. Retkien päätteeksi mennään Zlarinin saarelle Konoban paikalliseen etniseen ravintolaan, jossa voi ruokailla dalmatian tapaan tehtyjä paikallisia erikoisuuksia. Tarjolla on myös olutta ja viiniä. Franfesca di Riminin sukellusretkellä kolmen metrin syvyydessä sijaitsee erikoinen merenalainen poiju, joka on kiinnittyneenä alas hyllyn perään asti. Tämä auttaa sukelluksen suuntaamisessa ja turvallisuudessa. Francesca makaa pohjassa kansi ylöspäin. Laivan lastiruumat ovat täynnä 105 millimetrin kranaatteja ja niistä löytyy myös luikeroturskia ja meriankeriaita. Kannella on paljon erilaisten kalojen elämää ja sukeltaja voi nähdä monta kertaa isompien kalojen, esimerkiksi lahnojen kiertävän hylkyä. Francescan etumasto on vielä suoraan pystyssä pintaa kohti ja se näyttää alhaalta päin katsottuna hienolta. Kranaatit eivät ole aktiivisia, mutta niitä ei saa silti koskettaa. Italialainen 55 metriä pitkä ja 10 metriä leveä alus, jossa oli saksalainen miehistö, upposi 1944, kun englantilaiset torpedolaivat hyökkäsivät siihen yöllä. Retken aikana on mahdollista laivan hyllyn lisäksi nähdä lahnoja, värikkäitä leviä, kalaparvia, valkoisia hammasahvenia, meriankeriaita, erilaisia koralleja ja luikeroturskia. (Diving center Pongo b.)

Retki Zirje-saarelle on koko päivän retki, jonka aikana sukellaan syvälle merenalaiseen kanjoniin ja tehdään sukellus Sokol-nimiseen luolaan. Sukellukset aloitetaan meren yläpuolella olevalta jyrkänteeltä. Retken aikana nähdään myös Kornatin kansallispuisto ja Kaprin ja Zlarinin saaret. Mr. Bendy Sukellus on puolen päivän sukellusretki, jonka aikana sukellaan Mr. Bendy luolaan ja siniseen tunneliin. Sukellus alkaa muutamasta metrillä sukeltamisveneestä alapuolelta. Jyrkänne, jota pitkin sukellaan, ei ole kovin syvä, mutta on hyvin pitkä. Koko jyrkännettä ei voi ohittaa yhdellä sukeltamisella. Sukeltaja lasketaan 25 metriä merenpinnan alapuolelle, jossa on jyrkänne, joka on 50 metriä pitkä. Jyrkänteeltä näkee langusteja, ankeriaita ja paljon erilaisia kalaparvia. Mr. Bendyn kohteella on erityinen ilmapiiri. Sukeltamisen aikana on mahdollista nähdä myös erilaisia koralleja, värillistä levää, luikeroturskia ja tropiikissa eläviä gorgoniapolttiäiseläimiä. Gorgonioita kutsutaan myös meriviuhkoiksi. (Diving center Pongo b.)

Splitin lähistöltä löytyy sukelluskeskus Pongon tarjoamien retkien lisäksi muitakin sukellusmahdollisuuksia. Sukelluskeskus Venus järjestää Splitin alueella sukellusretkiä.

Myös sukelluskeskus Viking toimii alueella. Venus järjestää sukellusretkiä viehättäviin sukelluskohteisiin päivittäin. Amerikkalainen sukelluskoulu PADI (Professional Association of Diving Instructors) on laatinut Venuksen sukelluskurssit. Kurseja on kaiken ikäisille, 8-78-vuotiaille vasta-alkajista pitkälle edistyneisiin sukeltajiin. (Diving in Croatia 2013a.)

Lucice-lahti sijaitsee Brac-saaren kaakkoispuolella lähempänä Milnaa kuin Bolia. Se on alueen suurin lahti ja sillä on viisi haaraa. Lahden sisäänkäynnin kohdalla sijaitsee myös sisäänkäynti vedenalaiseen Lucican luolaan. Sisäänkäynti luolaan on viiden metrin syvyydessä ja hyvin lähellä rantaa. Luolaan on kaksi erillistä sisäänkäyntiä leveydeltään kolme ja kaksi metriä. Kaksi laitesukeltajaa pystyy ohittamaan toisensa ilman ongelmia. Sisäänkäynnin alapuolella on pystysuora seinä, pohjassa on sedimenttiä, joitakin vanhoja renkaita ja muuta pienempää jätetavaraa. Luola käsittää kaksi kammiota, joissa on tippukiviä. Luolassa on hyvä näkyvyys sisäpuolella. Sukelluksen voi suorittaa kokonaan päivänvalon avulla, paitsi luolan tunneleissa, joissa tarvitaan sukellusvaloja. Luolan laajuus ja värikkäiden kalojen kirjo on hämmästyttävä. Jos matkailija haluaa osallistua Lucican luolaan tehtävälle sukelluskurssille tai oppaan mukaan retkelleen, kannattaa hänen ottaa yhteyttä Bracin tunnettuihin matkanjärjestäjiin, kuten Bolissa sijaitseviin Amberin sukelluskeskukseen tai Nautican sukelluskeskukseen. (Diving in Grenada.)

Paklenin ainutlaatuinen saariryhmä sijaitsee Hvar-saaren etelärannikon tuntumassa Hvar-kaupungin edessä. Saaristossa on 21 saarta, luotoja, kallioita, lahtia ja poukamia. Saaristo on merellisen matkailun paratiisi. Alueella on monia mielenkiintoisia sukelluspaikkoja. (Diving in Croatia 2013b.)

Ninin lähistön tuuliset rannat Bracissa sekä Pelješkin kanaalin varrella, jossa sijaitsevat Korcula ja Pelješac, ovat suosittuja purjelautapaikkoja. Rohkeutta vaativa koskenlasku kumiveneillä kasvattaa suosiotaan koko ajan, ja useat yritykset järjestävät tällaisia retkiä Cetinajoelle. Yleensä retki kestää kolmesta neljään tuntia. Kosket lasketaan 105 kilometriä pitkän joen alajuoksulla alkaen noin 20 minuutin ajomatkan päästä Omišin rannikkokaupungista. (McKelvie 2008, 44.)

Asiantuntijat ennustavat merimelonnasta Kroatiaassa lähivuosina todella suurta bisnestä. Tällä hetkellä retkiä järjestetään pääasiassa Dubrovnikin ja Elafitinsaarten vesillä. Tarjolla on kaikkea lyhyistä kierroksista viikon mittaisiin melontaretkiin. Niitä järjestävät Dubrovnikin matkatoimistot. (McKelvie 2008, 44.)

Uinti on suosittu liikuntalaji Kroatiaassa ja pitkä rannikko tarjoaa hyvät mahdollisuudet harrastusta varten. Jos ei välitä uida meressä, muun muassa Korculassa, Splitissä ja Šibenikissä on uima-altaat rantakatujen lähellä. Kroatiaassa on mahdollisuus myös snorkeliseläykseen. Se on halpaa ja helppoa, ja kaunista rannikkoa riittää. Myös rantalentopallo ja vesipallo ovat suosittuja ranta- ja vesiaktiviteetteja Kroatiaassa. (McKelvie 2008, 45.)

5.2.11 Kroatian rannikon merellisiä luontomatkailupalveluita

Purjehdusloma on erinomainen keino mennä pienemmille saarille, joille muuten olisi hankala päästä. Purjehdusloma sisältää yleensä kurssin tai veneen vuokrauksen joko kapteenin kanssa tai ilman. Kursseja on vasta-alkajille ja kokeneemmille, jotka haluavat verestää taitojaan. (VisitCroatia 2013e.)

Kroatian rannikko on yksi maailman laveimmista rannikoista. Alue on purjehtijalle ihanteellinen, sillä se on yksi Välimeren kauneimmista ja monipuolisimmista rannikoista saaristoineen, rantoineen, kapeikkoineen, salmineen, meren lahtineen ja poukamineen. Rannikolla on myös noin 100 venesatamaa. Adrianmeren lämpötila on kesäisin miellyttävät 22 – 25 astetta. Veneitä on vuokrattavana. Tavallinen vuokra-aika on viikko ja se alkaa tyypillisesti lauantaina kello 18.00 jälkeen ja päättyy seuraavan viikon lauantaina kello 9.00. Vuokrattavia venetyyppejä ovat purjevene, moottorivene, katamaraani tai isohko, romanttinen Gulet-vene. (Kroatia-Unelmaloma Kroatiaassa 2013d.)

Kroatian saaristo tunnetaan poutaisista päivistään. Joidenkin tilastojen mukaan aurinko paistaa jopa 2600 tuntia vuodessa. Aurinkoisuuden lisäksi myös venesatamien varustetaso on Euroopan parhaimpia. Veneen voi ankkuroida tyypilliseen Välimeren kaupunkiin, mutta myös kalastajakylään. Saaristossa on vanhoja, antiikin ajoilta peräisin olevia

kalastajakylä, mutta myös uudempia, jotka ovat syntyneet esimerkiksi kalastajayhteisön pariin. (Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013e.)

Rannikon pituus on yhteensä 5835 kilometriä. Saaristo koostuu yhteensä 1185 saaresta, luodosta ja riutasta. Niistä noin 50 on asuttuja. Saaret sijaitsevat myös keskenään ihan-teellisesti, eikä niiden välinen etäisyys ole 10 meripeninkulmaa pitempi. Rannikolla sijaitsee 600 majakkaa ja rannikko – tai satamavaloa. Adrianmerellä on miellyttävät olo-suhteet sekä rauhalliseen purjehtimiseen että moottoriveneellä risteilyyn. (Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013f.)

Dubrovnikista on tarjolla retkiä merelle, kuten iltaretkiä, joilla kierretään kaupunki. Puuveneillä tehdään myös kalastusretkiä, ja muinaisen ragusalaisen kauppalaivan mu-kaan rakennetulla 31 metriä pitkällä Karaka-aluksella järjestetään sightseeingmatkoja. Karakalla on neljä kantta, ravintola ja kaksi baaria, ja siihen mahtuu 215 matkustajaa. Talviaikaan alus muuntuu kahvilalaivaksi. Karaka-laivalla voi kokea 1500-luvun histori-an henkeä. Karaka on erinomainen vaihtoehto kaikille, jotka haluavat kokea ainutlaatui-sen risteily- ja purjehduselämyksen, ottaa hienoja valokuvia sekä syödä hyvää ruokaa ja pitää hauskaa vanhan ajan tapaan. Karakalla voi risteillä ympäri Dubrovnikia ja sen saa-ria. Karaka on moottorilla varustettu purjevene. Koko vene on pinta-alaltaan 250 ne-liömetriä ja sisustettu mahongilla ja saarnilla. Vene on täysin ilmastoitu. Veneessä on kaksi tilavaa salonkia, joihin mahtuu yhteensä 150 matkustajaa. Yksityinen VIP-salonki sijaitsee kapteenin huoneessa. Keulasta ja perästä löytyvät terassit. Veneessä on täysin varusteltu keittiö ja kaksi täysin varustettua baaria. (Karak Dubrovnik a.)

Tarjolla on esimerkiksi ”Auringonlasku- ja illallisristeily”. Risteilyllä tehdään lyhyt mat-ka, jonka aikana kierretään Dubrovnik ja Lokrumin saari. Matkailija voi rentoutua au-ridingon laskiessa ja nauttia tähtitaivaasta. Risteily on perinteinen dubrovnikilainen ko-kemus, jonka aikana syödään päivällistä, kuunnellaan dalmatialaista musiikkia, juodaan samppanjaa ja kuullaan tarinoita entisajoista. Risteily kestää 2,5 tuntia. Se sisältää kol-men ruokalajin, dalmatialaisista ruoista koostuvan buffetin ja tervetuliaisjuomana lasin samppanjaa. Sen lisäksi risteilyn hintaan sisältyy yksi drinkki per matkustaja. Matkailija näkee Dubrovnikin romanttisen auringonlaskun ja pääsee tutustumaan vanhan kau-

pungin muureihin mereltä käsin. Baarista voi ostaa kaikkia virvoitusjuomia ja viinejä. (Karaka Dubrovnik b.)

Myös lintujen bongaaminen on Kroatiassa ja esimerkiksi Dubrovnikissa mahdollista. Lintuharrastajat kokoontuvat Neretva-joen suistoon, joka on Kroatian rannikon laajin kosteikko. Sinne pääsee päiväretkillä, ja järjestettyihin retkiin kuuluu kuljetus pienillä kanavaveneillä, joita kutsutaan trupiceiksi. Suiston kautta muuttaa noin 110 lintulajia. Suistossa voi nähdä esimerkiksi kaulushaikaran, ruskosotkan, paksujalan ja sininärhen. Nokikana on perinteinen riistalintu. Suistossa tapaa usein myös haikaroita, kattohaikaroita, kurkia, sorsia, tiiroja, suohaukkoja ja sieppoja. Tom Tours niminen matkanjärjestäjä tekee päiväretkiä Neretva-joen suistoon. (Dubrovnik tours.)

5.2.12 Kroatian merellisiä kulttuurimatkoita

Dubrovnikin Vanha satama jää kaupungin itäpään linnoitusten väliin. Risteilyturistit tuodaan Vanhaan satamaan maihin, ja sieltä lähtevät laivat Cavtatiin ja saarille. Dubrovnikin pääsatama sijaitsee kaupungin länsilaidalla Gruzissa. Vanhan sataman eteläistä, meren puoleista sivustaa suojaa Pyhän Johanneksen linnoitus, jonka pohjakerroksessa toimii pieni Akvaario. Akvaario sisältää 31 allasta, joissa elää muun muassa valekarettikilpikonna. 1800-luvulla rakennettu aallonmurtaja Porporela Pyhän Johanneksen linnoituksen edustalla on oiva kävelypaikka, ja sen kiviltä voi pulahtaa uimaan. Avara aukio Ponta Kalatorin portin edustalla on entinen kalatori, jota vieläkin joskus käytetään kyseiseen tehtävään, vaikka varsinainen kalatori sijaitsee Gruzissa. Rantalaitureilla on naisia, jotka myyvät kirjottua pellavaa risteilyturisteille. Ravintola Lokanda Peskarija sijaitsee erinomaisessa paikassa ja on huokea ja mukava ruokapaikka. Keskellä satamaa kolmen kaaren suojissa toimii nykyisin kahvila Gradska Kavana, joka jatkuu talon läpi Luzan aukiolle. Vain kaaret ovat jäljellä Dubrovnikin entisestä arsenaalista, jossa aluksia rakennettiin ja korjattiin. (Williams 2007, 57–58.)

Rannan tuntumassa sijaitseva tekosaari Kaze rakennettiin sataman suojaksi vihollisia ja luonnonvoimia vastaan. Saarelta vedettiin Pyhän Johanneksen ja Pyhän Luukkaan linnoituksiin ketjut, jotka estivät vihollisalusten pääsyn satamaan. Pyhän Johanneksen linnoitus sijaitsee vanhan sataman etelälaidalla. Se on historiallinen sataman puolustuslin-

noitus, jota rakennettiin 1300-luvulta 1500-luvulle. Lopullinen asu on lähinnä kaupunginarkkitehti Paskoje Milicevicin käsialaa. Massiivisissa seinissä on lukuisia ampumaukkoja. Kahden ylimmän kerroksen kolmessa avarassa salissa toimii Merimuseo, joka on tärkeä kaupungin historian kannalta. Kävijä pääsee näkemään mahtavat salit ja saa käsityksen Dubrovnikin merimahdista purjelaivojen kaudelta höyrylaivojen aikaan. Museossa on eloisia, naiiveja, meriaiheisia maalauksia ja muistotauluja, koristeltuja merimiesarkkuja, instrumentteja, karttoja ja pienoismalleja sekä kuvauksia 1900-luvun Dubrovnikista, jolloin kaupunki oli Jugoslavian kuningaskunnan tärkein merenkulkukeskus. Vain kymmenen dubrovnikilaista rahtialusta jäi jäljelle toisesta maailmansodasta, jonka aikana alukset toimivat liittoutuneiden kuljetusaluksina. (Williams 2007, 27,28,57,58.)

5.3 Merellinen Tukholma

Tukholma on yksi maailman kauneimmista pääkaupungeista. Kaupunki on rakennettu 56 sillan yhdistämille 14 saarelle. Sen tunnusmerkkejä ovat kauniit rakennukset, vehreys, raikas ilma ja veden läheisyys. Tukholmassa on maailman ensimmäinen kansallinen kaupunkipuisto Ekoparken, joka toimii vihreinä keuhkoina suurkaupungin hyörimässä. Tukholman 750-vuotinen historia ja rikas kulttuurielämä ilmenevät museoiden suuressa määrässä ja maailmanluokan nähtävyyksissä. Useimpiin kohteisiin pääsee jalkaisin ja siten lyhyessäkin ajassa ehtii nähdä paljon. Kaupungissa voi kokea saman päivän kuluessa suurkaupungin kuhinan, kulttuurihistoriaa ja luontoa. (VisitStockholm a.)

Matkailija voi tutustua Tukholman kaupungintaloon ja kiivetä sen torniin, josta avautuu mahtava näkymä Tukholman yli. Matkailija voi myös tutustua Tukholman vanhimpaan nähtävyyteen eli vanhaankaupunkiin. Vanhakaupunki eli Gamla Stan on yksi maailman parhaiten säilyneistä keskiaikaisista ydinkeskustoista. Vanhankaupungin kapeiden, kiemurtelevien katujen varrella vastaan tulee taidekäsityöpajoja ja antiikkiliikkeitä, taidegallerioita ja kahviloita. Gamla Stanissa ovat myös kuninkaanlinna ja suurkirkko. (Visit Stockholm a.)

Djurgårdenin vehmaalla saarella on joitakin Tukholman suosituimpia nähtävyyksiä. Djurgårdenissa ovat maailmankuulu kuninkaallinen Vasa-laiva, maailman vanhin ulkomuseo Skansen ja esimerkiksi Astrid Lindgrenin Junibacken. Tukholman pääsee koke-

maan myös veden päältä. 14:lle saarelle rakennettu kaupunki tarjoaa luonnollisesti lukemattomia upeita näköaloja vesistöihin. Tarjolla on runsaasti erilaisia veneristeilyjä. Tukholman upea saaristo koostuu kaikkiaan 30 000 saaresta, karista ja luodosta. (Visit Stockholm a.)

5.3.1 Merelliset luontomatkailupalvelut Tukholmassa

Paikallisilla lautoilla matkustaminen on erinomainen tapa kokea saarille rakennettu kaupunki. Laivoja käyttävät sekä matkustavat tukholmalaiset että matkailijat, jotka haluavat katsella maisemia. Nybrovikenistä ja Slussenista lähtee tiiviiseen tahtiin lauttoja vihreään Djurgårdenin saareen. SL-korttiin sisältyy matkoja Slussenista ja Tukholma-kortilla pääsee matkalle Nybrovikenista M/S Emeliellä. Paikan päältä voi ostaa myös yksittäisiä lippuja. (VisitStockholm b.)

Valkoiset Djurgård-lautat, jotka kulkevat Slussenista Djurgårdeniin, ovat perinteinen osa tukholmalaisen elämää ja ne täyttyvät vuoden ympäri kulkijoista ja turisteista matkalla Skanseniin, Waldemarsuddeen tai Rosendalin puutarhoihin. Kesäaikana lautoilla näkyy myös paljon iloisia perheitä ja kaveriporukoita matkalla Gröna Lundin huvipuistoon. Lautat pysähtyvät myös Skeppsholmenin kohdalla. SL-kortin omistaja voi matkustaa ilmaiseksi Djurgårdsfärjan-lautalla. (VisitStockholm b.)

Jo 1890-luvulta lähtien Nybrovikenista Djurgårdeniin liikennöivät lautat ovat kuljettaneet tukholmalaisia ja muualta tulevia matkailijoita laiturilta toiselle. Kesäaikana näillä kauniilla laivoilla voi matkustaa Nybrovikenistä Vasa-laivan museoon, Gröna Lundiin, Skeppsholmeniin ja Stadsgårdskajen-laiturin risteilyterminaaliin. Matkailija voi ostaa yksittäisen lipun tai lipun, joka on voimassa 24 tuntia. (VisitStockholm c.)

Djurgårdeniin ja Tukholman moderneimpaan ja uusimpaan kaupunginosaan Hammarby Sjöstadin matkailijan vie M/S Emelie. Lautta on (kuten sisarlautta M/S Lotten, joka liikennöi välillä Södermalm-Hammarby Sjöstad) nimetty Per Anders Fogelströmin Tukholmasta kertovan romaanisarjan työluokkasankarittaren mukaan. M/S Emelie kulkee huippusesongin aikaan päivittäin, keväällä ja syksyllä viikonloppuisin ja se on myös liikuntarajoitteisille sopiva. (VisitStockholm b.)

Matkailijalla on mahdollisuus osallistua Tukholmassa opastettuun Ekoparken risteilyyn. Maailman ainoa kansallinen kaupunkipuisto on pinta-alaltaan 27 neliökilometriä ja alkaa Tukholman ytimestä. Sen kokee parhaiten veden päältä. Stockholm Sightseeing järjestää ryhmille opastettuja veneajeluja, joiden lähtöpaikka on Brunnsviken. Ajelun kielinä ovat englanti tai ruotsi ja niille osallistuminen edellyttää ennakoilmoittautumista. (VisitStockholm d.)

Strömman Kanalbolaget järjestää myös risteilyjä Tukholman saaristossa. Strömman yrityksen järjestämä saaristokierros on täydellinen matka, jos matkailija haluaa kokea lyhyessä ajassa Tukholman ainutlaatuisen saariston koskemattoman kauniin luonnon. Kierros kestää 2,5 – 3 tuntia. Laivassa opas kertoo, mikä Tukholman saaristolle on tyypillistä. Hän kertoo saaristosta todella inspiroivalla tavalla, joka tekee matkasta kauniin ja tiedontäyteisen. Matka tehdään yhdellä Tukholman klassisimmista saaristolaiivoista. Matkailija taittaa matkan joko vuonna 1906 rakennetulla m/s Östanålla tai vuonna 1931 rakennetulla s/s Stockholmilla. Risteilyyn voi yhdistää lounaan. Kummallakin aluksella on mahdollisuus kevyeen lounaaseen. Aluksilla tarjoillaan kuumia ja kylmiä juomia, voileipiä, salaatteja ja piirakoita. Lähdöille, jotka lähtevät 10.30 ja 13.30 voi varata etukäteen kokin tekemän erikoislounaan. Lounaan saa edullisesti, jos sen varaa yhdessä laivalipun kanssa. (Strömman a.)

S/S Stockholm nimisellä aluksella, joka on rakennettu vuonna 1931, tarjoillaan joka viikonloppu herkullinen brunssibuffet. Joka lauantai ja sunnuntai iltapäivänä s/s Stockholm laiva lähtee kolmen tunnin brunssiristeilylle saaristoon. Buffet on täynnä perinteisiä ruotsalaisia ruokalajeja, kylmää ja lämmintä lihaa sekä erilaisia salaatteja ja leipiä. Tarjolla on myös erilaisia jälkiruokia. Matkailija voi rentoutua ja nauttia ympärillä olevista kauniista maisemista. Laivassa on isot ja ilmavat aulat/lounges, suuri ruokasali ja hieno kävelykatukansi. Pöydistä on upea näkymä Tukholman saariston sisäosiin. Kaikki ruoat, mitä buffetissa tarjoillaan, valmistetaan tuoreista raaka-aineista sekä tuotteista, jotka on toimitettu laivalle samana aamuna ja tuoreesti kokattuina. Brunssi tarjoillaan laivan kauniissa ruokailusalissa saaristoristeilyn aikana. Laivan henkilökunta tarjoilee perinteisiä ruotsalaisia ruokia, kuten silliä ja lohta. Näiden lisäksi tarjolla on kansainvälisiä klassikkoruokia. (Strömman b.)

Tukholmassa järjestetään talvisin risteily, joka kiertää Fjäderholmarnan saarta ja pysähtyy sen satamalaitureilla. M/S Angantyr tekee talviristeilyjä. Laivalla on opas, joka kertoo mielenkiintoisia faktoja matkasta. Laivalla tarjoillaan kahvilassa ruotsalaista glögiä ja perinteikästä hehkuviiniä. Kahvilasta löytyy myös muita lämpimiä ja kylmiä virvokkeita. Matkailija voi syödä laivalla myös esimerkiksi hernekeittoa tai arrakkia. (Strömman c.)

Tukholman ja sen saariston voi kokea veden päältä myös lähtemällä vauhdikkaalle ajelulle kovapohjaisella RIB-kumiveneellä. Nopeakulkuisella RIB-veneellä näkee lyhyessä ajassa saariston upeat ja muilla tavoin vaikeapääsyiset kohteet. Ajelu on unohtumaton kokemus niin tynnellä kuin vaahtopäiselläkin merellä. Retkiä Tukholman saaristossa järjestää yritys nimeltä RIB-Sightseeing. Kierros kestää 1,5 tuntia, jonka aikana nähdään esimerkiksi Waxholmin linnoitus, Djurgårdenin kuninkaallinen puisto, Fjäderholmarnan saaret, Vasa-museo ja Gröna Lundin huvipuisto sekä Djurgårdenin saarella sijaitseva Prinssi Eugenin Waldemarsudde, joka on Ruotsin valtion omistama taidemuseo. Waldemarsudden kiinteistö on 70000 neliömetrin laajuinen ja kolmelta suunnalta veden ympäröimä. RIB Sightseeing tarjoaa pelastusliivit ja vedenpitävät puvut, jotka tekevät matkustamisesta mukavaa ja sopivaa missä tahansa säässä. RIB-veneissä on voimakkaat moottorit. 1,5 tuntia kestävän kierroksen hinta on 475 kruunua henkilöltä. Lähtöjä on huhtikuun lopusta lokakuun puoliväliin asti. (RIBSightseeing.)

Tukholmaan voi tulla myös omalla veneellä. Purjehdus saaristossa on unohtumaton elämys. Tukholmassa on useita vierasvenesatamia, joihin voi saapua omalla veneellä. Djurgårdshamnen on yksi Djurgårdenin saaren kolmesta vierasvenesatamasta ja sijaitsee aivan Tukholman keskustassa Djurgårdsbron-sillan vieressä Strandvägenillä. Djurgårdenin vierasvenesatamista pääsee kätevästi keskustaan ja keskusrautatieasemalle linja-autolla nro 47. Wasahamnen satama sijaitsee saaren länsipuolella Gröna Lundin ja Vasa-laivan museon välissä. Navishamnen sijaitsee Djurgårdenin eteläpuolella ja sieltä on hyvä kävely-yhteys mm. Skanseniin, Gröna Lundiin ja Nordiska Museet -museoon. Västerbrohamnen-satama sijaitsee Tukholman keskustassa Mälaren-järvellä Kungsholmenin kaupunginosassa lähellä kaupungintaloa. (VisitStockholm e.)

5.3.2 Merelliset kulttuurimatkailukohteet Tukholmassa

Djurgårdenin saari oli ennen kuninkaallista metsästysmaata, ja nyt se on Tukholman keskustan virkistys- ja huvialue, jossa käy miljoonia ihmisiä. Sen nähtävyyksiä ovat muun muassa maailman suurin ulkomuseo Skansen ja Vasa-museo. (Vasa Museet.)

Vasa-museo on käymisen arvoinen kohde Tukholmassa. Vasa-laiva on maailman ainoa jäljellä oleva 1600-luvulla rakennettu laiva. Yli 95 prosenttia sen alkuperäisistä on säilynyt, ja sitä koristavat sadat veistokset. Vasa on ainutlaatuinen taidearre ja yksi maailman huomattavimmista turistinähtävyyksistä. Laivaa varten on rakennettu Tukholmassa museo, jossa on myös yhdeksän siihen liittyvää näyttelyä, hyvin varustettu kauppa ja korkeatasoinen ravintola. Museossa esitetään Vasa-laivasta kertovaa elokuvaa 16 eri kielellä. Vasa-museo houkuttelee vierailijoita enemmän kuin mikään muu museo Pohjoismaissa. Museo sijaitsee Djurgårdenin saarella, heti Djurgårdenin sillan jälkeen oikealla. (Vasa Museet.)

Skansen on maailman ensimmäinen ulkoilmamuseo, joka on perustettu vuonna 1891. Kävijä voi tarkastella Ruotsia pohjoisesta etelään viiden vuosisadan ajalta ja tuntea historian tunnelmaa kulttuurihistoriallisissa taloissa ja maataloilla, joiden askareisiin kullekin aikakaudelle tyypillisiin asuihin pukeutuneet oppaat osallistuvat. Ruotsia esitellään alueella 160 talon ja pihan kautta, jotka kuvaavat myös eri aikakausia. Skansenilla on sekä kesyjä eläimiä että villieläimiä, jotka kuuluvat Ruotsin faunaan. Skansenilla voi kulkea kauniissa puistossa, syödä hyvin, seurata kansantanssiesityksiä, kuunnella konsertteja, katsella käsityöläisiä työssään ja ostaa laatutuotteita myymälöistä ja verstaista. (Skansen a.)

Skansenin eläinpuistossa on matkailijan nähtävillä monia pohjoismaisia villieläimiä. Eläinpuistosta löytyy esimerkiksi susi, ilves, ahma, maakarhu, hirvi, lapinpöllö, huuhkaja, villisika ja hylje. Puistossa elää myös maataisrotuja, kuten lampaita, vuohia, porsaita ja lemmiä. Skansenilta löytyy kaikkia eläimiä, joita maataloilla ennen vanhaan pidettiin. Siellä on muun muassa Blommehöns-kanoja, Linderöd-sikoja, hanhia, ankoja, kanoja, hevosia ja lampaita. Skansenilla on myös akvaario, jossa elää eksoottisia eläimiä aina hämähäkeistä, krokotiileista, lepakoista, kaljurotista, kääpiöapinoista, makiapinoista ja

papukaijoista paviaaneihin ja muihin jännittäviin eläimiin. Akvarioon on erillinen sisäänpääsymaksu. (Skansen b.)

Tukholmassa on myös Merihistoriallinen museo. Se on Ruotsin kauppamerenkulun, meripuolustuksen ja laivanrakennuksen keskusmuseo. Museo on koko perheelle sopiva kohde ja tarjoaa sekä pysyviä että vaihtuvia näyttelyitä ja toimintaa sekä lapsille että aikuisille. Lapsille on tarjolla paljon hauskaa tekemistä: näyttely, jossa he voivat leikkiä ja verstas, jossa he voivat tehdä omia luomuksiaan. Museossa on laaja arkisto, jossa on muun muassa veneiden piirustuksia, valokuvia, hylkyrekisteri ja muita asiakirjoja. Lisäksi museosta löytyy suuri merenkulkukirjasto. Museon kaupassa on laaja valikoima merenkulkuun liittyvää kirjallisuutta, käsitöitä, lahjatuotteita ja leluja. Kahvilassa on tarjolla erilaisia voileipiä, kakkuja, jäätelöä ja juomia. Merihistoriallisen museon kaunis rakennus sijaitsee hienolla paikalla Djurgårdsbrunnsvikenin äärellä ja Tukholman suosituimman kävelyreitit varrella. (Sjöhistoriska.)

Tukholman saariston suosituin kohde on ollut vilkkaalla Sandön saarella sijaitseva koontumispaikka Sandhamn jo 1700-luvulta lähtien. Kesälomalaisia alettiin kuljettaa Sandhamniin höyrylaivalla jo vuonna 1865. Idyllinen saaristolaiskylä tarjoaa monipuoliset palvelut, ja on jo sellaisenaan nähtävyys kujineen ja puutaloineen. Sandhamn on myös saariston purjehtijoiden pääkohde. Gotland Runt –purjehduskilpailu alkaa rannalla sijaitsevasta kuninkaallisen Ruotsin purjehdusseuran klubirakennuksesta. Klubirakennus toimii nykypäivänä hotellin vastaanottona ja merihenkisenä ravintolana. Saaren nähtävyyksiin kuuluu vanha tullirakennus, jossa asui taiteilija Elias Sehlstedt vuosina 1852–1869. Laitoksen nimi on Sehlstedtska museet. Sandhamns museum esittelee tulli- ja luotsitoimintaan liittyvää esineistöä sekä kieltolain aikaisia esineitä 1920-luvulta. Museo on auki kesällä sunnuntaisin. Saaren kalliolla voi ottaa aurinkoa ja meressä uida. Saaren toisella puolella on Trouville, jossa on hyvä uimapaiikka. Sandhamnissa on leipomo, kioski, tenniskenttä, uima-allas, minigolf ja käsityökauppa. Ympäri vuoden ovat auki ruokakauppa ja posti. Strömma Kanalbolagetin nimikkolaiva MS Strömma Kanal kulkee kesäkuun alkupäivistä elokuun puoliväliin risteilyllä Sandhamniin. Stavsnäsistä Waxholmsbolaget kulkee läpi vuoden useita vuoroja päivässä Runmarön kautta Sandhamniin. Matka kestää noin 40–60 minuuttia. Talvella lähdöt ovat Stavsnäsistä. (Lehtipuu 2013, 197–198.)

Värmdön kunnan itäisin mantereeseen yhteydessä oleva saari Fågelbrolandet on laaja ja rikkonainen. Sen itäisimmässä reunassa olevan Stavsnäsin sataman lähellä sijaitseva Saaristolaimuseo esittelee saaristolaiskulttuuria, merenkulkua ja kalastusta. Museoon on sisustettu vanha puoti, keittiö, koulusali ja vierasmaja. (Lehtipuu 2013, 200.)

5.3.3 Merelliset liikuntamatkailupalvelut Tukholmassa

Tukholmassa voi tehdä nähtävyysetretken kajakilla. Kiertueella pääsee tutustumaan Tukholman nähtävyyksiin veden päältä käsin. 1/3 Tukholmasta on veden täyttämää ja kaupunki on 14 saaren ympäröimä, joten on selvää, että veden päältä näkee kaupungin upeita maisemia. Retkeä johtaa ammattilaiskajakkiopas ja retken aikana kierretään Kungsholmenin saari sekä nähdään esimerkiksi hieno kaupungintalo ja viisi kaupungin sisärantaa. Retki suoritetaan melomalla Ruotsin kolmanneksi suurimmalla järvellä Mälarella. Opas kertoo retken aikana Tukholman historiasta ja maan kulttuurista. Matkan aikana matkailija näkee kauniita puistoja ja historiallisia ja mahtavia rakennuksia. (Viator 2013.)

Tukholmassa on muutama paikka, mistä voi vuokrata kanootin tai kajakin. Brunnsvikens Kanotcentralista voi vuokrata kumman tahansa ja meloa Ekoparken-kaupunkipuistossa linnan ohi kauniilla puistoalueella. Kanotcentral on auki joka päivä kesä-elokuussa. Toukokuussa ja syyskuussa kanootin vuokraus edellyttää ennakkovarausta. (VisitStockholm f.)

Monet ruotsalaiset pitävät talvella retkiluistelusta Mälarenin järven ja Itämeren jäällä, kunhan jää on tarpeeksi paksua. Luistimia voi vuokrata suosituimmista luistelupaikoista. Ice Guide yritys järjestää Tukholmassa yksittäismatkailijoille sopivia retkiluistelukierroksia. Ice Guide tarjoaa opastettuja pakettimatkoja, joihin kuuluvat luistelu- ja turvallisuusvarusteet, vaatetus, lounas ja kuljetus retken lähtöpaikkaan ja sieltä takaisin esimerkiksi hotelliin. Aikataulutettuja luistelukierroksia on talvikuukausina. Luisteluretkiä tehdään sekä meren että järvien jäällä Tukholmassa. (VisitStockholm g.)

6 Johtopäätökset, tutkimuksen luotettavuus ja opinnäytetyön prosessin kuvaus

Seuraavassa on käyty läpi tutkimuksen tärkeimmät johtopäätökset, luotettavuus ja opinnäytetyön prosessin kuvaus. Johtopäätöksinä esitellään kehitysehdotukset työn toimeksiantajalle. Luvussa myös arvioidaan työn onnistumista muun muassa validiteetin sekä työn suunnittelun pohjalta. Lisäksi pohditaan, mitä koko prosessista opittiin.

6.1 Kehitysehdotukset toimeksiantaja Helsingin Kaupungin matkailu- ja kongressitoimistolle

Helsingissä on monia samoja merellisiä matkailupalveluja kuin Tukholman saaristossa, Kroatian rannikolla ja Rügenin saarella. Esimerkiksi Helsingistä on mahdollisuus myös vuokrata pyöriä ja polkea niillä saaristoteitä pitkin, Helsingistä löytyy suosittuja hiekkarantoja kahvila- ja ravintolapalveluineen ja Helsingin saaristossa järjestetään kesällä saaristoristeilyjä. Myös lauttaliikennettä mantereen ja eri saarien välillä (kuten Kauppatorilta Suomenlinnaan tai Korkeasaareen) on olemassa. Helsingistä löytyy esimerkiksi Seurasaari, joka vastaa Tukholman Skansenin ulkoilmamuseota, ja jossa vierailijan on mahdollista tutustua Suomen maakunnille tyypillisiin rakennuksiin ja rakennusryhmiin 1600-luvun lopulta 1900-luvulle. Helsingissä myös järjestetään leijalautailukursseja ja vesihiihtoa, kuten esimerkiksi Rügenin saarella.

Jotain uutta Kroatian merellisistä matkailupalveluista Helsingin ympäristöön tuotuna voisi olla hylkysukellus, jos siihen riittäisi Helsingissä kiinnostusta sekä kotimaisilla että ulkomaalaisilla matkailijoilla. Suomenlinnan saarten edustalla makaa meren pohjassa mielenkiintoisia hylkyjä ja Helsingissä voisivat sukelluskoulut järjestää kurseja, joilla hylkyjä pääsisi tutkimaan.

Se, mitä Helsinkiin voisi tuoda vertailukohteistani merellisiksi matkailutuotteiksi, voisi esimerkiksi olla talviristeily, jota järjestetään talvisin Tukholman saaristossa. Tällainen risteily saattaisi olla hyvä vetonaula Helsinkiin talvimatkailukaudeksi, jolloin Helsinkiin tarvitaan enemmän matkailijoita. Risteily voitaisiin toteuttaa samalla tavalla Helsingin saaristoa kiertävänä risteilynä kuin kesäisin järjestettävät risteilyt. Laivalla kerrottaisiin

opastuksena faktoja Helsingin kaupungista ja voitaisiin tarjota suomalaista purtavaa ja esimerkiksi glögiä. Tukholmassa järjestettävän Ekoparken-risteilyn kaltainen risteily voitaisiin toteuttaa Helsingissä esimerkiksi Suomenlinnan ympärillä tai Harakan saaren ympärillä. Risteilyllä siis kerrottaisiin kyseisten kohteiden historiasta ja faktoista. Myös brunssiristeilylle voisi Helsingissä olla käyttöä, koska ainakin kaupungissa on monta ravintolaa, joista voi saada brunssia ja jotka ovat suosittuja käyntikohteita. Brunssiristeily olisi vain astetta verran elämyksellisempi, sillä ruoan nauttimisen yhteydessä voisi matkailija ihailla Helsingin kaunista saaristoa.

Tukholmassa järjestettävä melomisella tehtävä nähtävyyssierros sopisi mielestäni myös hyvin Helsingin saaristoon. Osallistujat voisivat meloa esimerkiksi Suomenlinnan ja Korkeasaaren ympärillä ja saaristossa siten, että näkisivät Helsingin joitain päänähtävyyksistä, kuten Uspenskin Katedraalin ja Tuomiokirkon. Opas kertoisi nähtävyyksistä ja Helsingin historiasta melojille retken aikana.

Talvimatkailukaudeksi Helsinkiin sopii hyvin leijalautailusta sovellettu talvileijalautailu, jota toteutetaan esimerkiksi meren jäällä tai laajalla hiekka- tai nurmikentällä. Tällaista-kin toimintaa on jo Helsingissä ja sitä järjestää Prowind niminen yritys. Tällä hetkellä heillä ei kuitenkaan ole näkyviä sivuja Internetissä, joten talvileijalautailua voitaisiin ainakin markkinoida paremmin yrityksen omilla Internet-sivuilla ja mahdollisista kursseista voitaisiin ilmoittaa myös Helsingin kaupungin matkailutoimiston sivuilla. Talvimatkailukautena voisi myös Helsingissä olla jokin yritys, joka järjestäisi Tukholman Ice Guide yrityksen tapaan opastettuja retkiluistelumatkoja yksittäismatkailijoille. Luistelumatkat olisivat aikataulutettuja ja niille voisi osallistua esimerkiksi Helsingin matkailutoimiston kautta. Luisteluretket sopisivat mielestäni hyvin lapsiperheille, pariskunnille tai ystäväporukoille, ja niitä voitaisiin räätälöidä kullekin kohderyhmille sopiviksi heidän tarpeidensa mukaan.

Kroatiassa Dubrovnikissa toteutetaan yksittäisille matkailijoille helposti saatavilla olevia Karaka-risteilyjä legendaarisella vanhalla purjehdusaluksella. Helsingissä voisi olla samanlainen kaikille yksittäisille matkailijoille saatavilla oleva risteily. Risteily voitaisiin toteuttaa Helsingissä jollain nostalgisella purjelaiva-aluksella tai höyrylaivalla. IHA-

Lines yrityksellä on kaksi vanhaa purjelaivaa, jotka esimerkiksi voisivat sopia tällaisen risteilyn toteuttamiseen.

Pohdintaosuutta oli hankala tehdä, sillä tutkimustietoa siitä, minkälaisia merellisiä matkailupalveluja kotimaiset ja kansainväliset matkailijat haluaisivat Helsinkiin, ei ole kukaan tarjolla. Mielestäni tämän opinnäytetyön jatkotutkimuksena voitaisiin tehdä kävijäkysely, jossa kysyttäisiin mahdollisimman monelta Helsingissä käyvältä kotimaiselta ja ulkomaalaiselta matkailijalta, mitä uusia merellisiä matkailupalveluita he haluaisivat Helsinkiin. Tai mitä uutta tai kehitettävää he haluaisivat jo olemassa oleviin Helsingin merellisiin matkailupalveluihin. Tutkimuksessa voitaisiin esimerkiksi kysyä, kuinka usein matkailija matkustaa Helsinkiin ja paljon hän olisi valmis maksamaan ehdottamastaan uudesta matkailutuotteesta. Näin saataisiin hyödyllistä tietoa sitä varten, kannattaako Helsingin kaupungin taloudellisesta näkökulmasta investoida matkailijoiden toivomiin uusiin merellisiin matkailupalveluihin.

6.2 Tutkimuksen validiteetti

Tutkimuksen teossa pyritään välttämään virheitä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat. Tästä syystä jokaisessa tutkimuksessa pyritään arvioimaan tutkimuksen luotettavuutta. Luotettavuuden arvioinnissa käytetään erilaisia mittaustapoja, joista validiteetti on benchmarking tutkimuksessa tärkein. Validius eli pätevyys, tarkoittaa mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoitus mitata. (Hirsjärvi ym. 2009, 231.)

Tutkimus on suhteellisen luotettava, sillä vertailukohteiden joukko oli riittävä ja tulokset on esitetty luotettavasti. Tulokset on kirjattu ylös huolellisesti. Tulosten esittelyssä on keskitytty pääasiallisten seikkojen esittelyyn ja yritetty tehdä selväksi, milloin on kyseessä oma pohdinta ja koska lainataan toisten tekstiä.

Valittu benchmarking tutkimustapa oli oikea tälle tutkimukselle. Tutkimusongelman kannalta oli oleellista, että vastauksiksi saataisiin jo olemassa olevaa kirjallista tietoa. Aihe oli myös sellainen, että haastattelujen perusteella olisi tuskin saatu parempia vastauksia. Lisäksi vastausten määrä olisi varmastikin pudonnut, jos tutkimus oltaisi toteu-

tettu haastattelulla. Benchmarkingilla saatiin hyvin tietoa kolmen Helsingille otetun vertailukohteen merellisistä luonto-, liikunta- ja kulttuuriaiheisista matkailupalveluista.

6.3 Opinnäytetyön suunnittelun ja toteutuksen arviointi

Opinnäytetyön suunnittelu ei tällä kertaa sujunut kovin hyvin. Projekti venyi pitkälle ja suunnitelmat, esimerkiksi teoreettisen viitekehyksen osalta muuttuivat useamman kerran työn aikana. Loppujen lopuksi, kun suunnitelma sitten tehtiin, tehtiin se melko nopeasti. Silti suunnitelmasta jäi hieman puutteellinen olo. Toteutukseen ei sujunut aivan niin kuin oli ajateltu. Toteutus venyi myös liian pitkään.

Jo opinnäytetyön suunnitelman tekeminen koettiin haastavaksi, koska siinä vaiheessa ei vielä tiennyt aiheesta mitään ja esimerkiksi mistä näkökulmista aihetta olisi järkevä lähestyä. Tietoperustaosioon oli erittäin haastavaa löytää sopivia lähteitä. Erityisesti oli haastavaa löytää lähteitä, jotka käsittelevät yleisesti merenrantamatkailua, sen historiaa ja kehitystä. Tietoperustan osalta lähteet jäivät niukoiksi. Suhteellisen helpohko asia opinnäytetyöprosessissa oli tulosten käsittely ja analysointi, sillä se sujui paljon nopeammin kuin teoreettisen viitekehyksen kirjoittaminen.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi oli työläs ja erittäin haastava, mutta opettavainen kokemus. Tiedon analysoinnista ja tärkeimpien asioiden esiintuomisesta opittiin paljon. Tiedonhaku oli myös uusi asia, jota opittiin hyvin paljon. Aikaa ja vaivaa kului paljon sopivien lähteiden etsimiseen. Opinnäytetyön tekemisessä kesti kauan, ja projektiluontoisen työn sietämistä eli esimerkiksi aikataulujen venymistä ja asioiden perinpohjaista selvittelyä, joutui opettelemaan ankarasti. Opinnäytetyöprosessia pitkittivät esimerkiksi joistain aiheista löytyneet pelkät saksankieliset lähteet. Eri kohteiden matkailutoimistoista yritettiin myös saada tietoa, mutta niistä ei vastattu sähköposteihin.

Tutkimus oli aiheena melko yksinkertainen. Aikataulutusta oli asia, joka jälkikäteen ajateltuna tulisi korjata ehdottomasti. Opinnäytetyön tekemisen prosessista selvittiin kuitenkin loppujen lopuksi ihan hyvin ja pääasialliseen tutkimusongelmaan saatiin vastaus. Käytettävissä olevaan tietoon verrattuna, tutkimus onnistui suhteellisen hyvin.

Lähteet

Cable Park Rügen a. wasserskianlage. Luettavissa:

<http://www.wasserskiruegen.de/wasserskianlage/>. Luettu: 4.9.2013.

Cable Park Rügen b. wasserskianlage. kurse. Luettavissa:

www.wasserskiruegen.de/wasserskianlage/kurse/. Luettu: 4.9.2013.

Campbell, M., Ivory, M., Grogan, P., Lancaster, N., Love, I., McDonald, G. & Mackenzie-Hook, D. 2006. Näe ja koe Saksa. Tammi. Helsinki.

Croatian National Tourist Board 2013. Discover Croatia. Nature. Beaches. Luettavissa:

<http://croatia.hr/en-GB/Discover-Croatia/Nature/Beaches?Y2lcMTIy>. Luettu: 4.8.2013.

CroatiaTraveller 2013. Local Ferries. Split StariGrad. Luettavissa:

<http://www.croatiatraveller.com/Local-Ferries/Split-StariGrad.html>. Luettu: 6.8.2013.

Diving center Pongo a. E-Find. Luettavissa: <http://www.dcpongo.com/e-find.html>.

Luettu: 8.9.2013.

Diving center Pongo b. E-Dives. Luettavissa: www.dcpongo.com/e-dives.html. Luettu:

8.9.2013.

Diving in Croatia 2013a. Diving directory. Services for scuba divers. Split area services.

Diving Center Venus, Kastela-Split-Trogir. Luettavissa:

http://www.diving.hr/index.php?option=com_content&view=article&catid=71:split-area&id=94:Diving-Center-Venus-Kastela-Split-Trogir&Itemid=57. Luettu: 5.5.2013.

Diving in Croatia 2013b. Scuba diving locations. Diving in Split area. Paklina islands. island Stambedar. Hvar. Luettavissa:

http://www.diving.hr/index.php?option=com_content&view=article&catid=52:split&id=117:Paklina-Islands-island-Stambedar-Hvar&Itemid=55. Luettu: 5.5.2013.

Diving in Grenada. Category. Lucica cave brac island. Luettavissa:
<http://www.divingingrenada.com/category/lucica-cave-brac-island/>. Luettu: 9.9.2013.

Dubrovnik tours. Neretva. Luettavissa: <http://www.dubrovnik-tours.info/neretva.htm>. Luettu: 6.9.2013.

E-conomic 2013. Kirjanpito-ohjelma. sanakirja. benchmarking. Luettavissa:
<http://www.e-conomic.fi/kirjanpito-ohjelma/sanakirja/benchmarking>. Luettu:
22.8.2013.

Helsingin kaupunki 2009. Discover Helsinki. Opasvihkonen. Naisten kaupunki Mark-
kinointi ja Kustannus Oy. Helsinki.

Helsingin Venetaksi a. Info. Luettavissa: <http://www.helsinginvenetaksi.fi/info.php>.
Luettu: 9.9.2013

Helsingin Venetaksi b. Cruises. Luettavissa:
<http://www.helsinginvenetaksi.fi/cruises.php>. Luettu: 9.9.2013.

Helsingin Venetaksi c. Waterthrills. Luettavissa:
<http://www.helsinginvenetaksi.fi/waterthrills.php>. Luettu: 9.9.2013.

Helsingin Venetaksi d. Watersport. Luettavissa:
www.helsinginvenetaksi.fi/watersport.php. Luettu: 9.9.2013.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Tammi. Helsinki.

Holloway, J C. & Humphreys, C. 2012. The Business of Tourism. Pearson Education
Limited. Essex.

Karaka Dubrovnik a. Info. About. Luettavissa: <http://www.karaka.info/about.html>.
Luettu: 5.9.2013.

Karaka Dubrovnik b. Cruise sunset. Luettavissa: <http://www.karaka.info/cruise-sunset.html>. Luettu: 5.9.2013.

Korkeasaaren eläintarha 2012a. Eläintarha. Luettavissa: <http://www.korkeasaari.fi/elaintarha>. Luettu: 8.8.2013.

Korkeasaaren eläintarha 2012b. Palvelut. Tietoa kävijöille. Luettavissa: <http://www.korkeasaari.fi/palvelut/tietoakavijoille>. Luettu: 8.8.2013.

Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013a. Näe ja koe. Nähtävyydet. luonto. kansallispuistot. Luettavissa: <http://www.kroatia.fi/index.php/nae-ja-koe/nahtavydet/luonto/kansallispuistot/>. Luettu: 8.8.2013.

Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013b. Meri. Sukeltajan maailma. Luettavissa: <http://www.kroatia.fi/index.php/meri/sukeltajan-maailma/>. Luettu: 8.8.2013.

Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013c. Purjehdi ja sukella. Sukeltamaan. Luettavissa: <http://www.kroatia.fi/index.php/2013/05/sukeltamaan/>. Luettu: 4.9.2013.

Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013d. Purjehtimaan. Luettavissa: <http://www.kroatia.fi/index.php/2013/05/purjehtimaan/>. Luettu: 4.9.2013.

Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013e. Meri. Purjehtimaan. Luettavissa: <http://www.kroatia.fi/index.php/meri/purjehtimaan/>. Luettu: 4.9.2013.

Kroatia-Unelmaloma Kroatiassa 2013f. Meri. Purjehtimaan. Rannikko. Luettavissa: <http://www.kroatia.fi/index.php/meri/purjehtimaan/rannikko/>. Luettu: 4.9.2013.

Lehtipuu, M. 2013. Suomalainen matkaopas: Tukholma. Otavan Kirjapaino Oy. Keuruu.

Matkailijat.net 2013. Lue Blogi. 206-Brac-Lomailua Kroatian saaristossa. Luettavissa: <http://www.matkailijat.net/lueBlogi/206-brac---lomailua-kroatian-saaristossa/>. Luettu: 8.9.2013.

Matkalla maailmalla. Rugen. Luettavissa: <http://www.matkallamaailmalla.fi/32.Rugen.html>. Luettu: 5.5.2013.

McKelvie, R. 2011. Berlitz- Kroatia matkaopas. Tammi. Helsinki.

McKelvie, R. ja J. 2008. Kymmenen kärjessä –matkaoppaat: Dubrovnik ja Dalmatian rannikko. WSOY. Helsinki.

Museovirasto 2013. Museot. Seurasaaren ulkomuseo. Luettavissa: http://www.nba.fi/fi/museot/seurasaaren_ulkomuseo. Luettu: 4.8.2013.

Qualitas Forum 2013. Luettavissa: <http://www.qualitas-forum.fi/Apualaatuun/Benchmarking.aspx>. Luettu: 11.8.2013.

Ravintola Pihlajasaari 2013a. Saari. Luettavissa: <http://www.pihlajasaari.net/saari.html>. Luettu: 7.7.2013.

Ravintola Pihlajasaari 2013b. Saunat. Luettavissa: <http://www.pihlajasaari.net/saunat.html>. Luettu: 7.7.2013.

RIBSightseeing. Luettavissa: http://www.ribsightseeing.se/eng_turen.asp. Luettu: 7.7.2013.

Rügen a. en. activities. Luettavissa: <http://www.ruegen.de/en/activities.html>. Luettu: 11.8.2013.

Rügen b. kundenplakate-txr. ruegen-piraten. Luettavissa: <http://www.ruegen.de/kundenplakate-tzr/ruegen-piraten.html?cHash=56789bbe2b60a335169ea76a8b5dc10f>. Luettu: 6.8.2013.

Sembo matkatoimisto. hotelli. saksa. thuringen. rugen. Luettavissa:
<http://www.sembo.fi/d/hotelli/saksa/thuringen/rugen>. Luettu: 5.5.2013.

Sjöhistoriska. sv. Sprak. The Maritime Museum. Luettavissa:
<http://www.sjohistoriska.se/sv/Sprak/The-Maritime-Museum/>. Luettu: 10.9.2013.
Skansen a. artikel. tama skansen. Luettavissa: <http://www.skansen.se/fi/artikel/tama-skansen>. Luettu: 5.10.2013.

Skansen b. artikel.elainpuisto. Luettavissa:
<http://www.skansen.se/fi/artikel/elainpuisto>. Luettu: 5.10.2013.

Strömman a. Stockholm. Dining Cruises. Lunch cruises. Archipelago tour with lunch.
Luettavissa: <http://www.stromma.se/en/Stockholm/Dining-Cruises/Lunch-cruises/Archipelago-tour-with-lunch/>. Luettu: 4.5.2013.

Strömman b. Stockholm. Dining Cruises. Brunch cruise. Brunch with SS Stockholm.
Luettavissa: <http://www.stromma.se/en/Stockholm/Dining-Cruises/Brunch-cruise/Brunch-with-SS-Stockholm/>. Luettu: 4.5.2013.

Strömman c. Stockholm. Sightseeing. Sightseeing by boat. Stockholm Winter Tour. Luettavissa: <http://www.stromma.se/en/Stockholm/Sightseeing/Sightseeing-by-boat/Stockholm-Winter-Tour/>. Luettu: 4.5.2013.

Unep 2009. Publications. Sustainable Coastal Tourism Planning. Luettavissa:
<http://www.unep.fr/shared/publications/pdf/DTIx1091xPA-SustainableCoastalTourism-Planning.pdf>. Luettu: 30.10.2013.

Vasa Museet. sv. Sprak. Suomi. Luettavissa:
<http://www.vasamuseet.se/sv/Sprak/Suomi/>. Luettu: 5.10.2013.

Verhelä, P. & Lackman, P. 2003. Matkailun ohjelmapalvelut: matkaluelämyksen tuottaminen ja toteuttaminen. WSOY. Helsinki.

Viator 2013. tours. Stockholm. Stockholm Sightseeing Tour by Kayak. Luettavissa: <http://www.viator.com/tours/Stockholm/Stockholm-Sightseeing-Tour-by-Kayak/d907-5635WATER>. Luettu: 1.9.2013.

VisitCroatia 2013a. About country. Luettavissa: http://www.visit-croatia.co.uk/aboutcountry/#.UTW0ozfx_3c. Luettu: 8.8.2013.

VisitCroatia 2013b. Dubrovnik. Day trips from Dubrovnik. Luettavissa: http://www.visit-croatia.co.uk/dubrovnik/day_trips_from_dubrovnik.htm. Luettu: 8.8.2013.

VisitCroatia 2013c. Split. Day trips from Split. Luettavissa: http://www.visit-croatia.co.uk/split/day_trips_from_split.htm. Luettu: 8.8.2013.

VisitCroatia 2013d. Islands. Hvar. Luettavissa: <http://www.visit-croatia.co.uk/islands/hvar/index.htm>. Luettu: 8.7.2013.

VisitCroatia 2013e. Sailing. Luettavissa: <http://www.visit-croatia.co.uk/sailing/>. Luettu: 8.7.2013.

VisitHelsinki a. Amattilainen. Media. Ota yhteyttä. Henkilökunta. Luettavissa: <http://www.visithelsinki.fi/ammattilainen/media/ota-yhteytta/henkilokunta> Luettu: 24.2.2013.

VisitHelsinki b. Luettavissa: <http://www.visithelsinki.fi/tule/matkailuneuvonta/helsingin-kaupungin-matkailuneuvonta>. Luettu: 24.2.2013.

Visit Stockholm a. Ajanviete. Luettavissa: <http://www.visitstockholm.com/fi/Ajanviete/Tips/Stockholm-Top-10/>. Luettu: 8.8.2013.

VisitStockholm b. Matkailu. I Stockholm. Tips Tukholmassa. Lokalbat Paikallinen laivaliikenne. Luettavissa: <http://www.visitstockholm.com/fi/Matkailu/I-Stockholm/Tips-Tukholmassa/Lokal-bat-Paikallinen-laivaliikenne/>. Luettu: 5.5.2013.

VisitStockholm c. activiteiten. stockholm vanaf het water. Luettavissa: <http://www.visitstockholm.nl/activiteiten/stockholm-vanaf-het-water/>. Luettu: 5.5.2013.

VisitStockholm d. Ajanviete. Nähtävyydet. Opastettu veneajelu ekoparken puistossa. Luettavissa: <http://www.visitstockholm.com/fi/Ajanviete/Nahtavydydet/opastettu-veneajelu-ekoparken-puistossa/985>. Luettu: 6.6.2013.

VisitStockholm e. Matkailu. Omalla veneellä Tukholman vierasvenesatamiin. Luettavissa: <http://www.visitstockholm.com/fi/Matkailu/Till-Stockholm/Tips-Tukholmaan/Egen-bat-Omalla-veneella-Tukholman-vierasvenesatamiin/>. Luettu: 24.2.2013.

VisitStockholm f. Ajanviete. Aktiviteetit. Brunnsvikens Kanotcentral. Luettavissa: www.visitstockholm.com/fi/Ajanviete/Aktiviteetit/brunnsvikens-kanotcentral/918. Luettu: 24.2.2013.

VisitStockholm g. To-Do. Activities. Ice-Guide. Luettavissa: <http://www.visitstockholm.com/en/To-Do/Activities/ice-guide/10151>. Luettu: 10.9.2013

Williams, R. 2006. Berlitz- Dubrovnik matkaopas. Tammi. Helsinki.